ଭକ୍ତକବି ୰ ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସଙ୍କ ବିରଚିତ

ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ

(ହର-ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦ)

ପ୍ରକାଶକ—ଶ୍ରୀ ଦାଶରଥି ଦାସ

ପ୍ରାପ୍ତି ସ୍ଥାନ—ଦାଶରଥି ପୁସ୍ତକାଳୟ, କଟକ

[illegible] ସଂସ୍କରଣ   ମୂଲ୍ୟ [illegible]

ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ

ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ

ହେ ଦେବଦେବ ଜଗନ୍ନାଥ । ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ଗୋପୀନାଥ ।୧। ତୁମ୍ଭେ ଯେ ସଂସାରର ସେତୁ । ସର୍ବ କର୍ମର ଅଟ ହେତୁ ॥ ତୁମ୍ଭ କୃପାରେ ମୂଢ଼ ନର । ସୁଧିଏ କରନ୍ତି ଆଦର ।୨। ତେଣୁ ଶରଣ ବଳରାମ । ଦିଅ ହେ ପ୍ରଭୁ ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ ॥ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳେ ଆପଣ । ପାର୍ଥେ କହିଲ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ॥ ତାହା ମୁଁ କହିବ ଲିଖନ । ଏହି ମୋହର ମନସ୍କାମ ॥ ପୂରଣ କର ଚକ୍ରଧର । ପ୍ରଣାମ ଶତ ସହସ୍ରବାର ॥ ଶ୍ରୀ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବେନିକର ଯୋଡ଼ି । କହେ ଗୋବିନ୍ଦ ପାଦେ ପଡ଼ି ॥ ଭୋ ନାଥ ଅରତ ଭଞ୍ଜନ । କରୁଣାସିନ୍ଧୁ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ॥ ନମସ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ଦିବ୍ୟରୂପୀ । ସକଳ ଦେହେ ଅଛ ବ୍ୟାପୀ ॥ ମୁକତ ହୋଇବି କେମନ୍ତେ । ଏମନ୍ତ ଆଜ୍ଞା ହେଉ ମୋତେ ॥ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋବିନ୍ଦ ଗୋପାଳ । କହ ହେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ॥ ଏ ଭାଗବତ ଧର୍ମ ଅର୍ଥ । ଦୟାକର ହେ ଗୋପୀ-ନାଥ ॥ କହ କେଶବ ତୋ[illegible]ମନେ । ନମଇ ତୁମ୍ଭର ଚରଣେ ॥ ମାୟା ନ କର ମୋତେ କହ । [illegible] ଯାଉ ମୋ ମନୁ ସନ୍ଦେହ ॥ ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ—ଭକ୍ତ[illegible] ନ [illegible] କହନ୍ତି ମୁକୁନ୍ଦ ତୋପ୍ରମନେ ॥ ଶୁଣ ଭକ୍ତ [illegible] । [illegible] ଅର୍ଥେ ॥ ମନକୁ କର ତୁ [illegible] ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ॥ ଶୁଣ ହେ ପାର୍ଥ ମନ ଦେଇ । କହିବା ଭଗବନ୍ତ ଦେଇ ॥

ଯେ କାଳେ ନ ଥିଲା ସଂସାର । ନ ଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ର ଦିବାକର ॥ ନ ଥିଲା ଦିବସ ରଜନୀ । ନ ଥିଲା ଭୁବନ ମେଦିନୀ ॥ ଆଦ୍ୟରୁ ନ ଥିଲା ପବନ । ନ ଥିଲେ ଶୂନ୍ୟ ତାରାଗଣ ॥ ନ ଥିଲେ ଦେବାସୁର-ନର । ନ ଥିଲା ସଂସାର ପ୍ରଚାର ॥ ନ ଥିଲା ଜଳ ସ୍ଥଳାନଳ । ନ ଥିଲା ଗଗନ ମଣ୍ଡଳ ॥ ନ ଥିଲେ ବରୁଣ କୁବେର । ନ ଥିଲା ତେଜ ଅନ୍ଧକାର ॥ ନ ଥିଲେ ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ଣୁ ଶିବ । ନ ଥିଲା ବେଦର ସ୍ୱଭାବ ॥ ସେ କାଳେ ଶୂନ୍ୟ ମୋର ରୂପ । ଏମନ୍ତେ ଗର୍ଜ୍ଜନ କୋପିବିଲୁ ॥ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମୋର ଗର୍ଭେ ନେଇ । ରହିଲି ବ୍ରହ୍ମରୂପ ହୋଇ ॥ କେହି ନ ଥିଲେ ହେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲା ଶୂନ୍ୟ ॥ ଏମନ୍ତେ କୋପିବିଲୁ ଅନ୍ତେ । ଦିବ୍ୟ ଉପୁଜିଲା ମୋ ଚିତ୍ତେ ॥ ସୃଷ୍ଟି କାରଣେ ବାଞ୍ଛା ହେଲା । ମୋ ଅଙ୍ଗ ବିନ୍ଦୁ ଉଚ୍ଛୁଳିଲା ॥ ସେ ବିନ୍ଦୁ ନିମ୍ନଭାଗ ହେଲା । ନିବୀଜ ରସ ବୋଲାଇଲା ॥ ସେ ବିନ୍ଦୁ ହସ୍ତରେ ଧରିଲି । ନିଜ ଅଙ୍ଗୁଳେ ଗଳାଇଲି ॥ ନିଜ ବୀଜରୁ ନିଜ ଦେବ । ହୋଇଲା ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ଣୁ ଶିବ ॥ ଏ ତିନିମୂର୍ତ୍ତିଠାରୁ ପୁଣ । ଉପୁଜି ହେଲା ରାମ ନାମ ॥ ନାମରୁ ଭାଗବତ ହେଲା । ତେଣୁ ଦ୍ୱିଗୁଣ ବୋଲାଇଲା ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟା ହେଲା ଶେଷ । ୩୭ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ପ୍ରଥମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବିନୟ ଭାବରେ । ପଡ଼ଇ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପୟରେ ॥ କଥାଏ ପଚାରଇ ମୋ ମନ । କହ ହେ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ ॥ ଭାଗବତ ଯେ ହୋଇଲା । କେମନ୍ତେ ଏକାଦଶ ହେଲା ॥

ଏ କଥା କହ ଭାବଗ୍ରାହୀ । ଭାଗବତ ଯେ ପୁଣ ଫେଇ । ଶ୍ରୀଭଗ-
ବାନୁବାଚ—କହନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ଦଇତାରି । ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଚେତ
କରି ॥ ମାତା ପିତାଙ୍କ ରଜ ବୀଜ । ତେଣୁ ହୋଇଲା ମହାତେଜ ।
ରଜୋବୀଜକୁ ଭାଗକଲା । ଏମନ୍ତେ ଭାଗବତ ହେଲା ॥ ଏକାଦଶ
ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣ । ରଜୋବୀଜରୁ ଜାତ ପୁଣ । ବେଦରୁ ବ୍ରହ୍ମ ଏକ
ହୋଇ । ଏକାଦଶ ସ୍କନ୍ଧ ବୋଲଇ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟା ହେଲା
ଶେଷ । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ
ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଦ୍ୱିତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥା ଏ
ମନେ ପଡ଼ିଲଇଁ । ଗୀତା ସ୍ମୃତି ଯେତେକ ତତ୍ତ୍ୱ । କାହୁଁ ଏ
ଶାସ୍ତ୍ର ହେଲା ଜାତ ॥ ଏତେକ ଶାସ୍ତ୍ର ଜାତ କଲ । କାହୁଁ କେମନ୍ତେ
ଉପୁଇଲ ॥ ସେ ତତ୍ତ୍ୱ କହ ମୋତେ ଫେଇ । ନମସ୍ତେ ପ୍ରଭୁ
ଭାବଗ୍ରାହୀ ॥ ଭୃତ୍ୟ ବଚନ ଶୁଣି କର୍ଣ୍ଣେ । କହନ୍ତ କୋମଳ
ବଚନେ ॥ ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମନଦେଇ ।
କହିବା ଭାଗବତ ଫେଇ ॥ ଏମନ୍ତେ ମହାପୁଣ୍ୟ ହେଲା । ସେ
ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରଣବ ହୋଇଲା । ପ୍ରଣବ ଓଁକାରକୁ କହି । ଏକାକ୍ଷରଟି
ସେ ଅଟଇ । ଓଁକାରୁ ନାମ ହେଲା ଜାତ । ନାମରୁ ବେଦଟି
ସମ୍ଭୂତ ॥ ଓଁକାରୁ ନାମ ଜାତ ହେଲା । ନାମଟି ଶାସ୍ତ୍ର ବୋଲା-
ଇଲା । ଦେହକୁ ଶାସ୍ତ୍ର ବୋଲି କହି । ନାମଟି ଶରୀରେ ବସଇ ।
ରାତ୍ର ଦିବସ ଭଜୁଥାଇ । ତଳେହେଁ ନାମ ନ ଛାଡ଼ଇ । ଏମନ୍ତେ
ଶାସ୍ତ୍ର ହେଲା ଜାତ । ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଭାଗବତ ॥ ଭଣିଲେ ବଳ
ରାମ ଦାସ । ସେ ବ୍ରହ୍ମ ପାଦେ ମୋର ଆଶ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-
ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ତୃତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ପିରେ ପଚାରଇ ବର । ବୋଲ ହେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଠାକୁର ॥ ଷଡ଼ସମ୍ବାଦ କାହୁଁ ହେଲା । ଏ କଥା ସଂଶୟ ଲଗିଲା ॥ ଷଡ଼ସମ୍ବାଦ ଅର୍ଥ କହ । ମନରୁ ଫେଡ଼ ମୋ ସନ୍ଦେହ ॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଦେଇ ଚିତ୍ତ । କହିବା ତୋତେ ଜ୍ଞାନ ତତ୍ତ୍ୱ ॥ ଷଡ଼ସମ୍ବାଦ ଅର୍ଥ ଶୁଣ । ହୃଦରେ ଗଣ୍ଠିକରି ଘେନ ॥ ପୂର୍ବେ ହୋ ଏକାକ୍ଷର ଥିଲା । ଅନନ୍ତ ମୁଖରୁ କ୍ଷରିଲା ॥ ଏକାକ୍ଷର ବାସୁକି ହସ୍ତେ । ବାସୁକି ଦେଲେ ବ୍ରହ୍ମାହସ୍ତେ ॥ ବ୍ରହ୍ମା ତା ଦେଲେ ନାରଦଙ୍କୁ । ନାରଦ କହିଲେ ବ୍ୟାସଙ୍କୁ ॥ ବ୍ୟାସ ତା ଶୁକ ହସ୍ତେ ଦେଲେ । ଶୁକ ତା ପରୀକ୍ଷେ କହିଲେ ॥ ପରୀକ୍ଷ ଠାରୁ ମୁନିଋଷି । ସନକ ଆଦିକରି ପ୍ରକାଶି ॥ ସନକ ମୈତ୍ରେୟେ କହିଲେ ॥ ମୈତ୍ରେୟେ ବିଦୁରେ ଭାଷିଲେ ॥ ଏମନ୍ତେ ଭାଗବତ ଧର୍ମ । ଷଡ଼ ପ୍ରକାରେ ଏହି ମର୍ମ ॥ ଶୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଚତୁର୍ଥୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ପଞ୍ଚମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଇଲେ ଗୋସାଇଁ । ସଂଶୟ ଫେଡ଼ ଭବଗ୍ରାହୀ ॥ ପୂର୍ବେ ଯେ ଏକାକ୍ଷର ହେଲା । କେମନ୍ତେ ମୁଖରୁ କ୍ଷରିଲା ॥ ପୂର୍ବେ ବୋଲିଣ କେହୁ ପୁଣ । ଏକ ଅକ୍ଷର କେ ପ୍ରମାଣ ॥ ମୁଖରୁ କେମନ୍ତେ କ୍ଷରିଲା । ବାସୁକି ହସ୍ତରେ କେ ଦେଲା । ଅନନ୍ତ କେ ଅବା ବୋଲଇ । ବାସୁକୀ କାହାକୁଟି କହି ॥ ବ୍ରହ୍ମା ସେ କେହୁ ବୋଲି ଜାଣି । ନାରଦ କେ ଅଟଇ ପୁଣି ॥ ବ୍ୟାସ ଋଷିଟି କେ ହୋଇଲେ । ଶୁକ କେ ପୁଣି ବୋଲାଇଲେ ॥ ପରୀକ୍ଷ

କାହାକୁ ଟି କହ । ସୁତଋଷିଟି କେ ବୋଲଇ । ସନକ କାହାକୁଟି କହ । ମଇତ୍ରେୟ ଟି କେ ବୋଲଇ । ବଦୂର ପୁଣି କେ ଅଟଇ । ଫେଡ଼ି କହିବା ଯଦୁସାଇଁ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ଦେଇ ମନ । କହିବା ତୋତେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ । ପୂର୍ବେଟି ମହାଶୂନ୍ୟ ଜାଣ । ଅନନ୍ତ ଜ୍ୟୋତିଟି ପ୍ରମାଣ । ଓଁ କାର ଏକାକ୍ଷର କହି । ଜ୍ୟୋତିରୁ ରକାର ଜନ୍ମଇ । ବାସ୍ତୁକୀ ପବନକୁ କହି । ରକାରୁ ପବନ ଝରଇ । ନାମଟି ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲାଇଲା । ଓଁ କାର ଉତ୍ପତ୍ତି ଜାତ ହେଲା । ନାରଦ ତ୍ରିଗୁଣକୁ କହି । ରକାର, ସେହି ଜନ୍ମ ହୋଇ । ବ୍ୟାସଟି ଚୈତନ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ । ଓଁ କାର ଉତ୍ପତ୍ତି ଯେ ପ୍ରକାଶ । ଶୁକ ଯେ ସୁଷୁମ୍ନା ଦ୍ୱାର । ରକାର ଠାରୁ ସେବାହାର । ନାମଟି ପରୀକ୍ଷ ହୋଇଲା । ଓଁ କାରୁ ଶବଦ ହୋଇଲା । ସୁନ୍ଦ ଯେ ସୁତଋଷି ଜାଣ । ସନକ ଶକ୍ତିଟି ପ୍ରମାଣ । ବିନ୍ଦୁଟି ମଇତ୍ରେୟ ହୋଇ । ବଦୁର ଜ୍ଞାନଟି ବୋଲାଇ । ଶୂନ୍ୟରୁ ବିନ୍ଦୁ ଯେ ଖସିଲା ଷଡ଼ ପ୍ରକାରେ ସେ ହୋଇଲା । ଷଡ଼ ସମ୍ବାଦ ହୁଏ ଆସି । ମାଧ୍ୱ ରଜରେ ଯାଇ ମିଶି । ଭ୍ରମରୁ ଯାହା ସେ ସମ୍ଭୁତ । ଏଣୁଟି ନାମ ଭାଗବତ । ଷଡ଼ ପ୍ରକାରେ ସେ ଖସିଲା । ଷଡ଼ ସମ୍ବାଦ ବୋଲା-ଇଲା । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ଷଡ଼ସମ୍ବାଦ କଥନେ ନାମ ପଞ୍ଚମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଷଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲେ ଭଗବାନ । କଥାଏ ପଡ଼ିଲା ମୋ ମନ । ଦ୍ୱାଦଶସ୍କନ୍ଧ କାହିଁ ହୋଇ । ଏକଥା କହ ଭାବଗ୍ରାହୀ । ଦ୍ୱାଦଶସ୍କନ୍ଧ ପଦ ଅଥ । ଫେଡ଼ି କହିବା ଜଗନ୍ନାଥ । ଶ୍ରୀଭଗବାନ

ଉବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ । କହିବା ଭୂଗୋଳକୁ ଫେଇ । ପ୍ରଥମସ୍କନ୍ଧ ତାଳୁ କହି । ଦ୍ୱିତୀୟସ୍କନ୍ଧ ଲଲାଟହିଁ ॥ ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧ କର୍ଣ୍ଣ କର । ଚତୁର୍ଥସ୍କନ୍ଧ ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱୟ ॥ ପଞ୍ଚମସ୍କନ୍ଧ ନାସା ଜାଣ । ଷଷ୍ଠ-ସ୍କନ୍ଧ ଯେ ମୁଖ ପୁଣ । ସପ୍ତମସ୍କନ୍ଧ କଣ୍ଠ କହି । ଅଷ୍ଟମସ୍କନ୍ଧ ହୃଦ ହୋଇ ॥ ନବମସ୍କନ୍ଧ ନାଭିପୁଣ । ଦଶମସ୍କନ୍ଧ ପଞ୍ଚପ୍ରାଣ ॥ ଏକାଦଶ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ କଲ । ଦ୍ୱାଦଶ ବାୟୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ହେଲ ॥ ଦ୍ୱାଦଶସ୍କନ୍ଧ ଯେ ଏମନ୍ତେ । ଅର୍ଜ୍ଜୁନ କହିଲି ମୁଁ ତୋତେ ॥ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଶୁଣି ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଷଷ୍ଠୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ସପ୍ତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ ।—ପୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ପଚାରଇ । ହେ ନାଥ କହ ମୋତେ ଫେଇ ॥ ନିଗମ କଳ୍ପତରୁ ଅର୍ଥ । ଫେଡ଼ି କହ ହେ ଜଗ-ନ୍ନାଥ ॥ ନିଗମ ବୋଲି ଯେ କେମନ୍ତ । କପାଁ ତାହାର ନାହିଁ ଅନ୍ତ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ— ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ । କହିବି ଭୂଗୋଳକୁ ଫେଇ ॥ ନିଗମ ବୋଲି ଯାହା କହି । ମହାଶୂନ୍ୟଟି ସେ ଅଟଇ ॥ ବେଦ ଯହିଁକି ନ ଗମିଲ । ତେଣୁ ନିଗମ ନାମ ହେଲ ॥ କଳ୍ପତରୁଟି ଯାହା କହି । ନିରାକାରଟି ରୂପ ହୋଇ ॥ ସେଠାରୁ ରସବନ୍ଦୁ ଗଳି । ସେବୀଜ ରସୁଫଳ ଫଳି ॥ ଶୁକବୋଲିଣ ଯାହା କହି । ଶିଶୁ ଧାରନ୍ତି ସେ ଅଟଇ ॥ ବନ୍ଦୁଟି ସେହି ବାଟେ କ୍ଷର । ଏଣୁ ଏ ଶୁକମୁଖୁଁ ଝର ॥ ବୀଜ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଖସି । ମାତା ରଜରେ ଯାଇଁ ମିଶି ॥ ଏ ରଜ ବୀଜକୁ ପିଅଇ । ଏଣୁଟି ଭାଗବତ ହୋଇ ॥ ଭବରେ ଭବ ଯହୁଁ କଲ । ତେଣୁଟି ଏ ଦେହ ପାଇଲ ॥ ସୁଜନମାନେ ହେତୁକର । ଭବକୁ ଛାଡ଼ି ଭାବଧର ॥

ଭାବନ୍ତି ନାମ ରସ ଜାଣି । ପିଅ ହେ ସାଧୁ ସୁଜ୍ଞଜନ ॥ ଭବ-ସାଗରେ ବୁଡ଼ନ୍ତେ ପଡ଼ି । ନାମର ଭବକୂପେ ବୁଡ଼ି ॥ କହଇ ବଳ-ରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ସପ୍ତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଅଷ୍ଟମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ ।—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ପୁଣି ପଚାରିଲା । ସଂଶୟଚିତ୍ତେ ଭୟ କଲା ॥ ଶ୍ରୀଭାଗବତ ପଦ ଅର୍ଥ । ମୋତେ କହ ତା ତୋଷ ଚିତ୍ତ ॥ ନମଇଁ ନୃସିଂହ ଚରଣ । ଅନାଦି ପରମ କାରଣ ॥ ପରମ କାରଣ କିପାଇଁ । ଅନାଦି ପ୍ରଭୁ ଭାବଗ୍ରାହୀ ॥ ଏ ପଦ ଅର୍ଥ କହ ମୋତେ । ନମଇଁ ତୋର ପାଦାଗ୍ରତେ । ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବଚନେ ମୁରାରି । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାରି ॥ ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସାଧୁଚିତ୍ତ । ତୋତେ କହିବା ତତ୍ତ୍ୱ ଗାଥା ॥ ଅବ୍ୟକ୍ତରୂପ ଭଗବାନ । ମୋ ତନୁଁ ସୃଷ୍ଟି ନୋହେ ଭିନ୍ନ ॥ ଅନାଦି ରାଧା କେ ବୋଲଇ । ରାଧାଙ୍କ କାରଣ ଅଟଇ ॥ ରାଅ ଅକ୍ଷରେ ସେ ଯୁଗଳ । ରାଅରେ ମଅଛି ବିହାର ॥ ଏ ପଦ ଅର୍ଥର ସନ୍ଦେଶ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ।୧୧। ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଅଷ୍ଟମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ନବମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ ।—ପୁଣି ଅର୍ଜୁନ କରଯୋଡ଼ି । ବୋଲଇ କୃଷ୍ଣ ପାଦେ ପଡ଼ି ॥ ନମଇଁ ନୃସିଂହ ଚରଣ । ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭଗବାନ ॥ ଏକ ଅକ୍ଷରେ ଏକ ଅର୍ଥ । ମୋତେ କହିବ ପଦ୍ମନେତ୍ର । ଅର୍ଜୁନ ବଚନେ ଗୋବିନ୍ଦ । କହନ୍ତି ଏକାଦଶସ୍କନ୍ଧ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ ।—ଅକ୍ଷର ଗୋଟିକେ ଯେ ଅର୍ଥ । ତୋତେ କହିବା ଯେ

ଓଦନ୍ତ । ନଅଟି ଆକାର ରୂପ । ମଅ ଯେ ମହା ସୃଷ୍ଟି ରୂପ ॥ ଇକାର ଈଶ୍ୱର ପ୍ରମାଣ । ନଅ ଯେ ଅର୍ଦ୍ଧମାତ୍ରା ଜାଣ ॥ ସିଇରୁ ସୁଷୁମ୍ନା ଜାତ । ହଅରୁ ଷଟ୍‌ଚକ୍ର ଜଗତ । ୮ । ଚଅରୁ ଚରାଚର ହେଲା । ରଅନ୍ତି ଶରୀରେ ରହିଲା ॥ ଣଅ ଅକ୍ଷର ମହାଶୂନ୍ୟ । ଅନନ୍ତ ହୋଇବ ତହିଁ ଲୀନ ॥ ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ନବମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦଶମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ ।—ଅର୍ଜୁନ ବିନୟ ଭାବରେ । ପଡ଼ଇ କୃଷ୍ଣର ପୟରେ ॥ ହେ କୃଷ୍ଣ ଜୀବନ ମୋହର । ତୋ ନାମ ସଂସାରରେ ସାର ॥ ଅନାଦି ପ୍ରଭୁ ଭାବଗ୍ରାହୀ । ପରମ କାରଣ କହିବାଇଁ । ୩ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଜଗନ୍ନାଥ କମଳ ଲୋଚନ । ଶୁଣ ହୋ ଭକତ ଅର୍ଜୁନ ॥ ଅନାଦି ଅର୍ଦ୍ଧମାତ୍ରା କହି । ପ୍ରକୃତି ଭାବ ସେ ଅଟଇ ॥ ପ୍ରଳୟେ ପରମେ ମିଶନ୍ତି । ଜୀବକୁ କାରଣ କରନ୍ତି ॥ ଯେବେହେଁ ପିତାଭାବେ ଥିଲା । ପରମ କାରଣ ସେ କଲା ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୮ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଦଶମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଏକାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ ।—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ ପଚାରିବି ମୁହିଁ । ୧ । ଲୀଳାବିଗ୍ରହ କଳେବର । ଦେବ ମାନବେ ଅଗୋଚର ॥ ଏ ଜ୍ଞାନ କହ ଭାବଗ୍ରାହୀ । ଶୁଣିଲେ ତୃପତେ ଯିବି ମୁହିଁ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି କମଳାର ବର । ମୁଁ ଥାଇ ସକଳ ଶରୀର ॥ ଘଟରେ ଲୀଳା କରୁଥାଇ । ଘଟ ଛାଡ଼ିଲେ ଶୂନ୍ୟ

ଯାଇ ॥ ଘଟରୁ ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ିଯାଇ । ତାହାକୁ କେହି ନ ଦେଖଇ ॥ ଜୀବ ଯେ ଶୂନ୍ୟେ ଚଳିଗଲା । ଦେବ ମନୁଷ୍ୟ ନ ଜାଣିଲା ॥ ମେଘେ ବିଜୁଳି ଝଲକେ ମାରେ । ମାରିଣ ବେଗେଁ ଦିଗେ ଚଳେ ॥ ବିଜୁଳି ପ୍ରାୟେ ଦେହୁ ଯାଇ । ଦେବ ମାନବେ ନ ଦେଖଇ ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଏକାଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

— ⁂ —

ଦ୍ୱାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ — କରୁଣା କଟାକ୍ଷ ପ୍ରକାଶେ । ଭକତଜନ ଦୁଃଖନାଶେ ॥ କେମନ୍ତେ କରୁଣା ସେ କଲେ । ଭକତ ଦୁଃଖକୁ ନାଶିଲେ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ଦୟାନିଧି । ମୋ ଶିର ତୁମ୍ଭ ପାଦେ ବନ୍ଧି । ୩ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ହେତୁ ମନେ । କହିବା ଭୂଗୋଳ ବିଧାନେ । ୪ । ଜୀବଟି ଭକତ ଅଟଇ । ପ୍ରଳୟ କଲେ ଦୁଃଖ ପାଇ ॥ ବେଗେ ଛାଡ଼ିଲେ ପିଣ୍ଡ ଜୀବ । ଏମନ୍ତେ ପାଇ ଦୁଃଖଭାବ ॥ ଯହୁଁ ଅନେକ ଦୁଃଖ ପାଇ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ କରୁଣା ହୁଅଇ ॥ ଜୀବ ପରମ ବେନି ମିଶେ । ଭକତଜନ ଦୁଃଖନାଶେ ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ସେ ବ୍ରହ୍ମପାଦେ ମୋର ଆଶ । ୯ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଦ୍ୱାଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

———

ତ୍ରୟୋଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଯେ ହରି ଚରଣେ ପ୍ରକାଶ । ଶ୍ରୀଭାଗବତ ଏକାଦଶ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ମୋତେ ଫେଡ଼ି । ନମଇଁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଗୋସାଇଁ ॥ ହରି ଚରଣୁ ପ୍ରକାଶିଲା । ଶ୍ରୀ ଭାଗବତ ବୋଲାଇଲା ॥

ଏକଥା କହ ଦଇତାରି । ଶୁଣିଲେ ମୁଁ ଯିବି ନିସ୍ତରି ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗ-ବାନ୍‌ବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମହାରଥୀ । ତୋତେ କହିବା ତତ୍ତ୍ୱକଥା ॥ ଯେ ହରି ଶୂନ୍ୟବ୍ରହ୍ମ ଜ୍ୟୋତି । ତା ପାଦୁ ବିନ୍ଦୁ ଉତପତ୍ତି । ୬ । ସେ ବିନ୍ଦୁ ପଦ୍ମରେ ରହିଲା । ରଜୋ ବୀଜରେ ଏକ ହେଲା ॥ ରଜୋ ବୀଜକୁ ଭାଗକଲା । ତେଣୁଟି ଭାଗବତ ହେଲା ॥ ରଜୋ ବୀଜରୁ ଏକ ପାଦ । ଜନ୍ମିଲେ ଏକାଦଶସ୍କନ୍ଧ । ଶ୍ରୀଭାଗବତ ଏକାଦଶ । ତେଣୁ ଏ ହୋଇଲା ପ୍ରକାଶ ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୧୦ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ତ୍ରୟୋଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ – ଅର୍ଜୁନ ପୁଣି ପଚ୍ଛରଇ । କଥାଏ ମନେ ପଡ଼ିଲଇଁ ॥ ସାଧୁ ସଙ୍ଗମେ ଗଙ୍ଗାତୀରେ । ଶୁକ ଚରଣ ଧରି କରେ ॥ ଆନନ୍ଦେ ଅଶ୍ରୁପାତ କଲା । ମୁନିଙ୍କ ଚରଣେ ନମିଲା ॥ ସାଧୁ ଯେ କେତୈଠାରେ ଥିଲେ । ଗଙ୍ଗାତୀରରେ ସଙ୍ଗ କଲେ । ୪ । ଶୁକ ଚରଣକୁ ଧଇଲେ । ନୟନୁ ଅଶ୍ରୁପାତ କଲେ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭଗବାନ । ନମଇ ତୁମ୍ଭର ଚରଣ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ-ଅର୍ଜୁନ ବାକ୍ୟେ ଚକ୍ରପାଣି । ବୋଲନ୍ତି ଶୁଣ ଫାଲଗୁନ । ୭ । ଡ଼ାହାଣ ନାସାରେ ଯେ ବାଇ । ଗଙ୍ଗା ବୋଲନ୍ତି ତାକୁ କହି ।୮। ସୁଷୁମ୍ନା ତେ ସେହୁ ଜାଣ । ମନ ପବନ ଯେ ଚରଣ । ୯ । ମନ ପବନ ଏକ ହୋଇ । ତେକିବ ଶିରେ... [illegible] । ୧୦ । ଶୁକଚରଣକୁ ଧଇଲା । ପଶ୍ଚିମ ଦୃଷ୍ଟି ପୂର୍ବ ଦେଲା ।୧୧। ଶୂନ୍ୟରେ ଦୃଷ୍ଟି ଯେ ରହିଲା । ନୟନୁ ଅଶ୍ରୁ ପାତ କଲା ॥ ଶିଶୁଧାରା ଯେ ସୁତ ହୋଇ ।

ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳରେ କହି । ସେ ଧାରେ ମନ୍ତ୍ୟେକର ଅଣ ॥ ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ୧୪ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

— ※ —

ପଞ୍ଚଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ ପଚ୍ଛାରବି ମୁହିଁ ।୧। ଦେବଙ୍କ ବ୍ୟାକୁଳେ ମୁରାରି । ମର୍ତ୍ତେ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହ ଧରି ।୨। ଦୁର୍ଜନଗଣ ନାଶ କଲେ । ଅବନୀ ଭାର ଉଶ୍ବାସିଲେ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭଗବାନ । ନମଇଁ ତୁମ୍ଭର ଚରଣ ।୪। ଭଗବାନ ଉବାଚ-ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ବୀରମଣି । କହିବା ଭାଗବତ ବାଣୀ ।୫। ଅବନୀ ଦେହକୁ ଯେ କହି । ପ୍ରକୃତି ଯହିଁ ବଶ ହୋଇ ॥ ଦୁଷ୍ଟ ଗଣଙ୍କୁ ନାଶ କରି । ଏ ଆତ୍ମା ଯାଉ ନିଜପୁରୀ ।୭। ଜୀବ ପରମ ଶୂନ୍ୟେ ଚଳେ । ଅବନୀ ଭାର ଉଶ୍ବାସିଲେ ।୮। କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ।୯। ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର୍ଷ ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ପଞ୍ଚଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

— ※ —

ଷୋଡ଼ଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ-ଅର୍ଜୁନ ଶିରେ କର ଯୋଡ଼ି । କହଇ କୃଷ୍ଣ ପାଦେ ପଡ଼ି ।୧। ଭୀମକୁ ବିଷଲଡ଼ୁ ଦେଇ । ଜତୁର ଘରେ ଅଗ୍ନି ଦାହି ।୨। ଏ ଆଦ ଯେତେ କର୍ମମାନ । ପାଣ୍ଡବେ କଲ ଦୁର୍ଯୋଧନ ॥ ସଙ୍ଗତେ ପାଞ୍ଚଭାଇ ଘେନି । ନାଶିଲେ ସେ କୁରୁ ସଇନି ॥ ଭୀମ କେ ଦେହେ ବୋଲାଇଲା । କେ ତାକୁ ବିଷଲଡ଼ୁ ଦେଲା ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭଗବାନ । ନମଇଁ ତୁମ୍ଭର ଚରଣ ॥ ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ-ଅର୍ଜୁନ ବଚନେ ମୁରାରି । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ [illegible] ପବନ ଭୀମ ବୋଲାଇଲା । ଦେହକୁ ଜଉଘର କଲା ॥ ବିଷ ଲଡ଼ୁଟି

ସ୍ଥିର ଜାଣ । ଏକଥା ଅଟଇ ପ୍ରମାଣ ।୯। ମନଟି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ହେଲ । କାମ ଅଗ୍ନିରେ ଜାଳଦେଲ । ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବ ପଞ୍ଚଭୂତ । ସଙ୍ଗତେ ଘେନି ଜଗନ୍ନାଥ ।୧୧। କୁରୁବଳକୁ ନାଶ କରି । ପାଣ୍ଡବ ବଂଶ ଯାନ୍ତି ତରି ॥ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ଯେତେ ସୈନ୍ୟ । ପାଣ୍ଡବବଳ ଶତେଗୁଣ ॥ ପ୍ରଳୟ ପାପକୁ ନାଶନ୍ତି । ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣରେ ତରିଯାନ୍ତି ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୨୫ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଷୋଡ଼ଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—※—

ସପ୍ତଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ-ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଲେ ଯୋଡ଼ି କର । ଶୁଣ ହେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଠାକୁର ॥ ଯେସନେବନେକୋଣେକୋଣେ । ଅନଳ ଜ୍ୱଳେ ଘରକ୍ଷେ । ବନରେ ବାଶ କେ ହୋଇଛି । ଘଷନ୍ତେ ଅଗ୍ନି ଜାତ ହେଲ । ୩ । ସେ ବନୁ ଅଗ୍ନି ଜାତ ହୋଇ । ପୁଣି ସେ ବନକୁ ଦହଇ ।୪। ସଂଶୟ ଫେଡ଼ି ମୋତେ କହ । ଶୁଣି ମୋ ସ୍ଥିରହେଉ ଦେହ ।୫। ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଉବାଚ-କହନ୍ତି କମଳଲୋଚନ । ଶୁଣ ହେ ପାଣ୍ଡବ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ।୬। ଦେହକୁ ବନ ବୋଲି କହ । ପବନ ବାଶ ସେ ବୋଲଇ ।୭। ପରମ ମୂର୍ଖ ଅଗ୍ନି ଜାତ । ଜୀବକୁ ପୋଡ଼ଇ ଝଟିତ । ଏ ବନୁ ଅଗ୍ନି ଜାତ ହେଲ । ଦହନ କରଣ ଲଭିଲ ॥ ଶୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ସପ୍ତଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଅଷ୍ଟାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ-ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଲେ ମହାବାହୁ । କଥାଏ ମୋତେ ଅଛି ହେଜ ।୨। ବିପ୍ରେ ଯେ ଶ୍ରମରେ ଗମନ୍ତେ । ମିଳିଲେ ପୃଣ୍ଡରୀକ ତୀର୍ଥେ ॥ ସମସ୍ତେ ତୀର୍ଥେ ଯାଇ ମିଳି । ରଙ୍ଗେ ସେବିଲେ ନାନା ... । ସେ ବିପ୍ରଗଣେ କାହିଁ ଥିଲେ । କୃଷ୍ଣଦର୍ଶନେ ସେ ଗମିଲେ ॥ ସେ ପୃଣ୍ଡରୀକ-ତୀର୍ଥକେହୁ । କି ରୂପେ ହେଲା କହିଲେ ସେହୁ । ଏ ଭେଦ କରି ମୋତେ କହ । ଶୁଣିଲେ ଛାଡ଼ିବ ସନ୍ଦେହ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ପାଣ୍ଡବ ଚୂଡ଼ାମଣି । କହିବା ଭୂଗୋଳକୁ ପୁଣି ॥ ପରମବ୍ରହ୍ମ ବୀଜ ଋଷି । ପଞ୍ଚଭୂତହିଁ ତହିଁ ମିଶି ॥ ବିପ୍ରଗଣ ଯେ ବୋଲାଇଲେ । ସମସ୍ତେ ସେ ତୀର୍ଥେ ମିଳିଲେ ॥ ପୃଣ୍ଡରୀକ ଯେ ତୀର୍ଥ ଦେଖ । ମାତାର ପଦ୍ମ ସେ ଅଟଇ । ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଯୋଡ଼ି କରତଳ । ନୟନୁ ବହେ ଅଶ୍ରୁଜଳ ।୧୧। ଶାମ୍ବକୁ ନାରୀ ବେଶ କରି । ଉଦରେ ଲୌହପାତ୍ର ଭରି ॥ ଶାମ୍ବ ବୋଲିଣ କେ ଅଟଇ । ସେ ଲୌହ ପାତ୍ର କେ ହୁଅଇ । କେମନ୍ତେ ଲୌହପାତ୍ର ହେଲା । ଯାଦବ କୁଳ ନାଶ କଲା ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭବଗ୍ରାହୀ । ଶୁଣିବି ନିସ୍ତରିବି ମୁହିଁ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ-ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବଚନେ ମୁରାରି । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାରି ।୧୭। ଶାମ୍ବ ଯେ ମନ ତାର ଜାଣ । ଜୀବକୁ ଲୌହ ପରମାଣ ।୧୮। କାଳକୁ ପାତ୍ର ବୋଲି କହି । ବିଜୋ ଉଦରି ସେ ଅଟଇ ।୧୯। ଜଳଟି ଲୌହପାତ୍ର ହେଲା । ଜୀବ ଅଣ୍ଡାକୁ ନାଶ କଲା ।୨୦। କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ଗ୍ରନ୍ଥେ କୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଅଷ୍ଟାଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଊନବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ ମନେ ପଡ଼ିଲଇଁ ।୧। ସେ ଶାମ୍ବ ମୁନିଙ୍କି ଦେଖିଲା । ମୁନି ତାହାଙ୍କୁ ଶାପ ଦେଲା । ପୁଣି ସେ ପୁତ୍ର ଚଳିଗଲେ । ଉଗ୍ରସେନଙ୍କୁ ଯେ କହିଲେ ମୁନିଙ୍କ ଶାପୁଁ ଲୌହ ଜାତ । ଜାଣିବ ବାହୁଁ ଏ ତଦନ୍ତ । ମୁନି ଯେ କେହୁ ବୋଲିଇଲା । ଉଗ୍ରସେନ ସେ କେହୁ ହେଲା । ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନର ବଚନ । କହନ୍ତି ଦେବକୀ ନନ୍ଦନ । ଖ୍ୟାତ ପୁରୁଷ ଯାହା କହୁ । ଉପି ସେ ଜଗତେ ବୋଲଇ ।୭। ଜୀବଙ୍କୁ ସେହୁ ଜାତ କଲା । ଧର୍ମରେ ପାଳିବ ବୋଇଲା । ପୃଥ୍ୱୀରେ ପଢ଼ି ପାଶୋରିଲା । ଅକର୍ମ କର୍ମ ସେହୁ କଲା ।୯। ସ୍ତ୍ରି ସ୍ୱ ସଙ୍ଗମେ ଜାତ୍ୟେ ପଡ଼ି । ସୁକର୍ମମାନ ଦେଲା ଛାଡ଼ି ।। ପରମ ପିତା ବୋଲିଇଲା । ଜୀବ ଅକର୍ମରେ ବଢ଼ିଲା ।। ଯହୁଁ ନ କଲା ପିତାବାକ୍ୟ । ତହୁଁ ପାଇଲା ବ୍ରହ୍ମଶାପ ।୧୨। ବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ଯହୁଁ ନାଶ କଲା । ଏଣୁ ଅନଳେ ଗ୍ରାସ ଦେଲା ।୧୩। ଶାମ୍ବ ଜନମ ଅର୍ଥ ଏହୁ । ଅର୍ଜ୍ଜୁନେ କହେ ଭାବଗ୍ରାହୀ ।୧୪। ପ୍ରକୃତ ଗୁଣ କୃଷ୍ଣସୁତ । ମୁଷଳ ନିର୍ବାଣ ନିଜ ତତ୍ତ୍ୱ । ଚୈତନ୍ୟ ଉଗ୍ରସେନ କହୁ । ଶୁଣ ତୁ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଭାଇ । ଶୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ।୧୬। ଇତି ଶ୍ରୀବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଊନବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ କହେ ଭଗବାନ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଚରଣେ ଶରଣ । ଅନେକ ଦିନ ଘସି ଶେଷେ ଅଳପ ରହେ ଅବଶେଷେ । ନ ପାଇ ଧରାଇଲେ ଜଳେ । ମୀନ ଗିଳିଲା ତାହା ବଳେ

ଲୌହ ବୋଲଣ ତାହୁଁ ହେଲା । ଜଳ ବୋଲି କେ ବୋଲାଇଲେ
ସେ ଜଳେ ମୀନ ରହିଥିଲା । ଅହାର ବୋଲି ଗିଳିଦେଲା । ଏ
ଅର୍ଥ କହ ଗୋପୀନାଥ । ଶୁଣି ମୋ ସ୍ଥିର ହେଉ ଚିତ୍ତ । ୨ ।
ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିଧାନ । ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ
ଦେଇ ମନ । ଜୀବଟି ଲୌହ ବୋଲି କହି । ପବନ ଜଳ ସେ
ବୋଲାଇ । ପବନ ବଳେ ସେ ଚଳଇ । ସେବିନ୍ଦୁ ଜଳରେ ପଡ଼ଇ
ମୀନଟି ମାତା ରକ୍ତ ହେଲା । ଘୋର ଜଳ ସେ ବୋଲାଇଲେ । ୧୦ ।
ରକ୍ତରେ ବୀର୍ଯ୍ୟ ସେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ରକ୍ତ ବୀର୍ଯ୍ୟକୁ ଗିଳିଲା । ୧୧ ।
ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ୧୨ ।
ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
ନାମ ବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଏକବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ପୁଣି ଅର୍ଜୁନ ପଚାରିଲା । ହୃଦୟ ଶଙ୍କେ
ସେ ପୁଚ୍ଛିଲା । ଚଉଦ୍ଦେ ସମୁଦ୍ରର ଜଳେ । ଜାଲେ ପଡ଼ିଲା ସ୍ୱଳ୍ପ-
କାଳେ । ତାକ୍ଷଣେ ନିଶିବି ସେ ହୋଇଲା । ଯାଦବକୁଳ ନାଶକଲା
ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭଗବାନ । ନମଇଁ ତୁମ୍ଭର ଚରଣ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁ-
ବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନଦେଇ । କହୁବା ଭୂଗୋଳକୁ ଫେଇ ।
ସମୁଦ୍ର ମାତା ପଦ୍ମ ହେଲା । ତହିଁରେ ମୀନ ଚଳୁଥିଲା । ୭ ।
କାଳକୁ ବୀର ବୋଲି କହି । ଜାଲ ବୋଲନ୍ତେ ମାୟା ହୋଇ ।
ବନ ବୋଲନ୍ତେ ଦେହ ଜାଣ । ତାକ୍ଷଣେ ନିଷିବିଟି ନିଗୁଣ । ୯ ।
ରଜୋଗୁଣରେ ଯେ ପଡ଼ିଲା । ଏଣୁଟି ଜୀବ ନାଶଗଲା । ୧୦ ।
ମାତା ଗର୍ଭରେ ଯେତେ ଦିନ । ଦିବସ ହୋଇଥାଇ ପୁଣ ।
ପୃଥ୍ୱୀରେ ଯେଣୁ ସେ ପଡ଼ିଲା । କାଳବଶୀ ଯେ ଅବର୍ତ୍ତିଲା ।

ଧୀବର କାମ ଜାଲ ହୋଇ । ସେ କାମ କାଳ ଯେ ହୋଇବ । ୧୩ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ୧୪ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଏକବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ଦ୍ୱାବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ଶିରେ କରଯୋଡ଼ି । କହଇ ପ୍ରଭୁ ପାଦେ ପଡ଼ି । ୧ । ଯେ ଲୌହ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ପଡ଼ି ଜଳେ । ଭାସିଲା ସମୁଦ୍ର କଲ୍ଲୋଳେ । ତୀରେ ଲାଗନ୍ତେ ଲୌହଚୂର୍ଣ୍ଣ । ଜନ୍ମିଲା ଏରକାର ବନ ॥ ଏ କଥା କହ ଦୟାମୟ । ଶୁଣିଲେ ଯିବ ମୁଁ ନିସ୍ତର ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଜଳ ଯେ ମାତାପଦ କହି । ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଯେ ପିତାବୀଜ ହୋଇ ॥ ରଜରେ ବୀଜ ଯେ ପଡ଼ିଲା । ଅନେକ ଦିନ ଭାସୁଥିଲା ॥ ତୀର ବୋଲନ୍ତେ ଯାହା କହି । ସେଠାରୁ ଶରୀର ବହଇ ॥ ତ୍ରିଗୁଣ ଭାବ ଆଚରିଲା । ଏଣୁ ଏ ଜୀବ ନାଶ ଗଲା ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଦ୍ୱାବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ତ୍ରୟୋବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ଯୋଡ଼ି ବେନି କର । କହଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଛାମୁର ॥ ଅଦ୍ଭୁତ ଦ୍ୱାରକା ନଗରେ । ଘୋର ଉତ୍ପାତ ଭୟଙ୍କରେ ॥ ଗୋବିନ୍ଦ ଭୁଜଦଣ୍ଡ ବଳେ । ଯାଦବେ ଥାନ୍ତି ସୁଖ-ଭୋଳେ ॥ ଏଜୀବ କେମନ୍ତେ ନିସ୍ତରେ କହିବେ ହେତୁକି ଶ୍ରୀମୁଖରେ ଦ୍ୱାରକାଭୁବନ କେ କହି । ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି କହ ଫେଡ଼ି ॥ ଗୋବିନ୍ଦ

ଭୁଜଦଣ୍ଡ କହି । ଯାଦବ କୁଳେ ସୁଖେ ରହି । ୭ । ହେ ପଦ୍ମ କମଳ ଲୋଚନ । ମୋ ପାପ କର ବିମୋଚନ । ୭ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ – ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଚିତ୍ତ ଦେଇ । କହିବା ଭଗବତ ଫେଇ । ୮ । ଦ୍ୱାରକା ବୋଲି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ । ମାତାର ପଦ୍ମ ବୋଲି ଜାଣ । ରଜରେ ବିନ୍ଦୁ ଯେ ମିଶଇ । ପବନ ଭୁଜଦଣ୍ଡ କହି । ଜୀବର ପ୍ରକୃତି ଯେ ଜାଣ । ଜାତ ହୁଅଇ ତହିଁ ପୁଣ । ପଦ୍ମରେ ସୁଖେ ବିହରଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ କହିଲି । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳର ରସ । ୧୨ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ତ୍ରୟୋବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଚତୁର୍ବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ବୋଲଇ ଶୁଣ ଭବଗ୍ରାହୀ । ଅନନ୍ତେ ଚିତ୍ତେ କଥା ଦେଇ । ୧ । ପୂର୍ବେ ଯେ ବିଦେହ ମଣ୍ଡଳେ । ନିମି ରାଜାର ଯଜ୍ଞ ଶାଳେ । ଦିବ୍ୟପୁରୁଷ ନବଋଷି । ମିଳିଲେ ଯଜ୍ଞ- ଶାଳେ ଆସି । ଏ ଅର୍ଥ ଫେଡ଼ି ମୋତେ କହ । ଶୁଣିଲେ ଫିଟିବ ସନ୍ଦେହ । ନିମି ରାଜାଟି କେ ହୋଇଲା । କେମନ୍ତେ ଯଜ୍ଞଶାଳ କଲା । ସେ ନବଋଷି କେ କେ କହ । କହିଲେ ଫିଟିବ ସନ୍ଦେହ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସାଧୁଚେତା । ତୋତେ କହିବା ସେହି କଥା । ୭ । ମାତାର ପଦ୍ମ ପୂର୍ବେ କହି । ବିଦେହ ରାଜା ଜୀବ କହାଇ । ନିମି ରାଜାଟି ସେ ଅଟଇ । ଯଜ୍ଞଶାଳଟି ପଦ୍ମ କହି । ରଜରେ ବୀଜ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ସେ ମହା ଯାଜ୍ଞ ବୋଲାଇଲେ । ଏ ନବ ଋଷି ନବ ଦ୍ୱାର । ମନ ଚୈତନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ସାର । ଏହାଙ୍କୁ ନବଋଷି କହି । ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ ।

ତିହିଁର ବିଳଗ୍ରାମ ବାସ । ସେ ନବ ମୁକ୍ତି ପାଉଥିବେ ଅଣ । ୧୦ ।
ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
ନାମ ଚତୁର୍ବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—※—

ପଞ୍ଚବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅଗ୍ନି ଯେ କୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟେ ଥିଲ । ବିପ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗତେ ଜଳିଲେ । ୧ । ଆନନ୍ଦ ମନେ ନୃପବର । ପୂଜିଲା ମୁନିଙ୍କ ପୟର । ଅଗ୍ନି କେ କୁଣ୍ଡ କେ ହୋଇଲା । କେମନ୍ତେ ସଙ୍ଗତେ ଜଳିଲା । ବିପ୍ରଗଣଟି କେ ବୋଲାଇ । ନୃପତି କେ ଅବା ଅଟଇ । ମନ ସଙ୍ଗରୁ ଯେ ଖସିଲ । ପଦ୍ମ ମଧ୍ୟରେ ବାହାରିଲ । ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭଗବାନ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଚରଣେ ଶରଣ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ —କହନ୍ତି କମଳାର ବର । ଶୁଣ ହେ ବୀର ଧନୁର୍ଦ୍ଧର । ମନ ସଙ୍ଗରେ ଯେ ଖସିଲ । ପଦ୍ମ ମଧ୍ୟରେ ବାହାରିଲ । ବୀଜ ଯେ ରଜଟି ପ୍ରମାଣ । ତୋ ହୃଦେ ଗଣ୍ଠି କର ଘେନ । କହଇ ବଳଗ୍ରାମ ବାସ । ସେ ଅଗ୍ନି କୁଣ୍ଡେ ମୋର ଅଣ । ୧୦ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମପଞ୍ଚବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—※—

ଷଡ଼ବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ଶୋକ ଗଦ୍ଗଦେ । ପଡ଼ିଲେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଦେ । କୃଷ୍ଣର ପାଦ ନଖପନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ ପ୍ରାୟେ ଜ୍ୟୋତି । କୃଷ୍ଣର ପାଦ କେ ହୋଇଲା । ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାୟେକ ଝଟକିଲା ଏ ଅର୍ଥ ଫେଡ଼ି ମୋତେ କହ । ମନରୁ ଫେଡ଼ ମୋ ସନ୍ଦେହ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି କମଳ ଲୋଚନ । ଶୁଣ ଭକତ ଦେଇ ମନ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଟେ ଶୂନ୍ୟେ ବାସ । ଜ୍ୟୋତି ରୂପରେ

ସେ ଓଁକାର । ଅରୂପ ଶୂନ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ୟୋତି । ସେ ପାଦେ ଦଣ୍ଡେ ନକ୍ଷେପନ୍ତି । ସେଠାରୁ ବିନ୍ଦୁ ଯାକୁ ଖସି । ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ ପ୍ରାୟେ ଦଶି ଶୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ ଯେ ବ୍ରହ୍ମ ପାଦେ ଦେଇ ଅଣ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ୧୦ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଷଡ଼ବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

— — —

ସପ୍ତବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଲେ ଭବଗ୍ରାହୀ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଚରଣେ ପୁଚ୍ଛଇ ।୧। ଈଶ୍ୱର ତେଜ ଅନ୍ତରାଳ । ତକ୍ଷଣେ ଉପୁଜିଲା କାଳ । କାଳସ୍ୱରୂପ ଜାତ ହେଲା । ବସ୍ତୁର ମାୟା ନ ପଡ଼ିଲା । କେମନ୍ତେ ଅନ୍ତରାଳ ହେଲା । କାଳକୁ କେବା ଜାତ କଲା । ୪ । ଏ ଅର୍ଥ କହ ମୋତେ ଫେଡ଼ି । ପୁଚ୍ଛଇ ତୁମ୍ଭ ପାଦେ ପଡ଼ି । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଦେଇ ଚିତ୍ତ । ତୋତେ କହିବା ଭାବେ ଦୃଢ଼ ।୬। ଈଶ୍ୱର ନିରାକାର ହରି । ଜ୍ୟୋତି ରୂପରେ ସେ ବିହରି । ତା ଦେହୁ ବିନ୍ଦୁ ଉଛୁଳିଲା । ଅନ୍ତରାଳରେ ସେ ପଶିଲା । କାଳଟି ଅର୍ଦ୍ଧମାତ୍ରା କହି । କାଳରୁ ଜୀବ ଆତ୍ମା ହୋଇ । ସତ୍ତ୍ୱ ଗୁଣରେ ସେ ପାଳଇ । କାଳ ରୂପରେ ସଂହାରଇ । କହଇ ୯.ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମସପ୍ତବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

— ✻ —

ଅଷ୍ଟବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ ।—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଶୁଣି କୃତକୃତ୍ୟ । ଶିରେ ଯୋଡ଼ଇ ବେନି ହସ୍ତ ।୧। ଯେସନେ ଜଳବିମ୍ବ ଜଳେ । ରୂପ ତ୍ରିଭାଗେ ବାୟୁ

ବଳେ । ୨ । କେମନ୍ତେ ଜଳବିମ୍ବ ହେଲା । ବାୟୁରେ ପ୍ରକାଶ ହୋଇଲା । ବିରାଟ ପୁରୁଷ ଯେ କହ । ସେଠାରେ ପ୍ରକାଶ ହୁଅଇ ଭକତ ବନ୍ଧୁ ତୁମ୍ଭେ ହରି । କହିବ ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାରି ॥ ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ – ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ହୋଇ ତୋଷ । ତୋ ଆଗେ କରିବ ପ୍ରକାଶ । ଜଳଟି ମାତା ରଜ ହୋଇ । ବୀଜଟି ବିନ୍ଦୁ ସେ ବୋଲାଇ ବାୟୁବଳରେ ଜାତ ହୋଇ । ବିରାଟ ଜ୍ୟୋତିରୂପେ ଥାଇ । ୮ । ରଜୋବୀଜର ମଧ୍ୟେ ମୁହିଁ । ବିରାଟ ରୂପେ ଥିଲି ରହି । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଅଷ୍ଟବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଊନତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ– ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ ପଚାରିବି ମୁହିଁ ॥ ଦ୍ୱାଦଶ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଶୂନ୍ୟେ ରହେ ।—ତିନି ଭୁବନ ତେଜେ ଦହେ । ୨ । ଅଗ୍ନି ଯେ କାହୁଁ ଜାତ ହେଲା । ପାତାଳ ସମସ୍ତ ଦହିଲା ॥ ଦହଣ ଗଗନ ମିଳଇ । ଧାରାବର୍ଷେ ଘୋର ବାଇ । ଦ୍ୱତ୍ରିଶତି କେ ହୋଇଲା । ଧାରା କେମନ୍ତେ ବରଷିଲା ॥ ଦ୍ୱାଦଶ ସୂର୍ଯ୍ୟଟି କେମନ୍ତେ । ଫେଡ଼ି କହିବ ଜଗନ୍ନାଥେ ॥ ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ —ପ୍ରଳୟ କାଳର ଏ କଥା । ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ସାଧୁଚେତା ॥ ଦ୍ୱାଦଶ ଅଙ୍ଗୁଳି ପବନ । ଦ୍ୱାଦଶ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଜାଣ ॥ ନାସାର ଅଗ୍ରେ ସେ ବସଇ । ତା ମୁଖୁଁ ଅଗ୍ନି ଜାତ ହୋଇ । ୯ । ପାଦହୃଦୟ ଶିର କହି । ଏ ତିନି ଭୁବନ ଦହଇ ॥ ପବନ ମେଘମାଳ ହେଲା । ଗଗନ କପାଳକୁ ଗଲା ॥ ସେଠାରୁ ପବନ ଛାଡ଼ଇ । ସେଠାରେ ପ୍ରବେଶ ହୁଅଇ ॥ ଅନନ୍ତ ଜ୍ୟୋତି ରୂପକାଣ

ସେଠାରୁ ଅଗ୍ନି ଜାତ ପୁଣ ॥ ଅଗ୍ନି କଣିକା ଯେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଶଗିର ପାତାଳ ପୋଡ଼ନ୍ତି ।୧୪। ସମ୍ପତ୍ତି ମଧ୍ୟସନ୍ଧିପାତ । ଜଳ ବରଷେ ନିରଘାତ ॥ କାଳ ବିକାଳ ନେବନ ଧାରି । ଘୋଡ଼ନ୍ତି ଦେହେ ଜଳ ଧାରି ॥ ଜଳନ୍ତ ପବନ ପ୍ରଖର । ହସ୍ତୀ ଶୁଣ୍ଢ ଯେ ନାମ ତାର ।୧୭। ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଊନବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । ସମ୍ପ୍ରେ ଚିତ୍ତେ ପଚାରଇ ॥ ଜଳ ବଢ଼ୁଲେ ସୃଷ୍ଟି ନାଶ । ତା ଦେଖି ବିରାଟ ପୁରୁଷ ॥ ଭୟଣେ ଘୋଡ଼ି ତ୍ରିଭୁବନ । ବ୍ରହ୍ମଶରୀରେ ହେଲେ ଲୀନ ॥ ତିନି ଭୁବନ ସେ ଘୋଡ଼ିଲେ । କେମନ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମରେ ମିଳିଲେ । ୪ । କେଉଁ ପ୍ରଳୟେ ନ ସହିଲ । ମହତ ଦେହେ ବସ୍ତାଇଲ । ୫ । ପ୍ରଳୟ କେମନ୍ତେ ବସ୍ତାଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଦାଏ ଧ୍ୱଂସ କରି ॥ ପରମ ଆତ୍ମା କେ ବୋଲାଇ । ବିରାଟ ପୁରୁଷଟି ଦେହ ॥ କେମନ୍ତେ ପ୍ରଳୟ ହୋଇଲା । ସଂଶୟ ମୋ ଚିତ୍ତେ ରହିଲା ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁ-ବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବାକ୍ୟେ ଭଗବାନ । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବଚନ ॥ ଜଳ ଯେ ସନ୍ଧିପାତ କହ । ବହୁଳ ଅଗ୍ନିରୁ ବହଇ ॥ ଡାହାଣ ବାୟୁ ଅଗ୍ନି ଜାଣ । ବାମ ନାସିକା ଜଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ॥ ଡାହାଣ ନାସା ଅଗ୍ନି ବହ । ବାମରେ ଏକ ବହୁଥାଇ ॥ ଅନଳ ଜଳ ଏକ ହେଲା ଏମନ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଦହିଲା ॥ ପରମ ବିରାଟ ଦେହ ହୋଇ । ତିନି ଭୁବନେ ସେ ଦହଇ ।୧୦। ତକ୍ଷଣେ ପାଦରୁ ଘୋଡ଼ଇ । ନାଭିରେ ପ୍ରବେଶ କରଇ ॥ ସେଠାରୁ ବିରାଟ ଯେ ହେଲା । ହୃଦୟ କଣ୍ଠପାଏ

ଗଲା । ଚକ୍ଷୁରେ ନିରଞ୍ଜନ ବାସ । ପରମ ଅସ୍ଥାରେ ପ୍ରବେଶ । ପ୍ରଳୟ ସହି ନ ପାରିଲା । ମହତ ଦେହେ ବିଶ୍ରାମିଲା । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ସେ ନିରଞ୍ଜନେ ମୋର ଆଶ । ୧୯ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଏକତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାଦେ ଦେଇ ମତି । ପୁଣି ଅର୍ଜୁନ ପଚାରନ୍ତି । ୧ । ଶୁଣ ହେ ପ୍ରଭୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି । ଏ ଅର୍ଥ କହ ଫିଟୁ ଭ୍ରାନ୍ତି ॥ କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଏହିମତେ । ଯାହାର ଦେହୁ ହୁଏ ନିତେ ॥ ପବନ ଦଶଦ୍ୱାରେ ଗଲା । କେମନ୍ତେ ଅଗ୍ନିରେ ମିଳିଲା ॥ କୋଟି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କେ ସର୍ଜଇ । କାହାର ଦେହେ ନ ମିଶଇ । ୫ । ଏ କଥା ଫେଡ଼ି ମୋତେ କହ । ମନରୁ ଫେଡ଼ ମୋ ସନ୍ଦେହ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ । ଅର୍ଜୁନ ଶୁଣ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ । ମହା ଶୂନ୍ୟଟି ଯାହା କହ । ଅଗ୍ନିର ରୂପ ସେ ଅଟଇ । ସେଠାରୁ ପବନ ଜନ୍ମଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସର୍ବ ଘଟେ ଥାଇ ॥ ମହା ଶୂନ୍ୟଟି ଚକ୍ଷୁ ଜାଣି । ଦଶଦ୍ୱାରେ ଯାଏ ପବନ ॥ ସର୍ବ ଦ୍ୱାରରେ ଯେ ବହଇ । ଚକ୍ଷୁ ଅନଳେ ନ ମିଶଇ । ଜ୍ୟୋତିରୂପ ଯେ ମହା ଶୂନ୍ୟ । ତାଠାରୁ କୋଟି କୋଟି ଜନ୍ମ । କୋଟି କୋଟି ଯେ ଜନ୍ମ ହୋନ୍ତି । ପୁଣି ଅନଳେ ନ ମିଶନ୍ତି ॥ ଯେ ପ୍ରାଣୀ ଗୁରୁ ସେବା କରେ । ଅନନ୍ତ ବସଇ ସେହି ପୁରେ ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ଯେ ଜ୍ୟୋତି ବ୍ରହ୍ମପାଦେ ଆଶ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଏକତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଲେ ଭଗବାନ । କହ ହେ ଭାଗବତ ଧର୍ମ ॥ ପୂର୍ବେ ଯେ ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତି । ତାର କୁମାରୀ ନାମ ମୂର୍ତ୍ତି ॥ ଧର୍ମର ପତ୍ନୀ ଯେ ଯୁକତେ । ବସ୍ତୁ ତାହାର ଗର୍ଭଗତେ ॥ ଅରୂପ ହୋଇ ଯେବେଥିଲା । କେମନ୍ତେ ରୂପରଶି ହେଲା ॥ ବିନ୍ଦୁଳି ପ୍ରାୟେକ ଖସିଲା । କେବଣ ଠାରେ ତପ କଲା ॥ ସେ ତପ ଦେଖି ଇନ୍ଦ୍ରମନ । ପେଷିଲା ଯେ ଗନ୍ଧର୍ବଗଣ ॥ ଭଗ୍ନ କରିବାକୁ ସେ ତଳେ ସମ୍ଭ୍ରମତ ସେଠାରେ ଜାଣିଲେ ॥ ଏକଥା କହ ବନମାଳି । ତୋ ନାମ ପଥକୁ ସଞ୍ଚାଳି ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ – କହନ୍ତି କମଳାର ବର । ଶୁଣ ହେ ଭକତ ଶେଖର ॥ ପୂର୍ବେ ଯେ ମାତା ପଦ୍ମେଥାଇ ବିନ୍ଦୁଳି ପ୍ରାୟ ବିରାଜଇ ॥ ରଜରେ ବୀଜ ଯେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ପୁଣି ଗର୍ଭରେ ଧରିଲା ॥ ବୀଜଟି ବ୍ରହ୍ମାବସ୍ତୁ ହୋଇ । ସେନାରୀ ଗର୍ଭରେ ରହଇ ॥ ରଜରେ ବୀଜ ଯୁକ୍ତ ହେଲା । ପଦ୍ମବନରେ ସେ ରହିଲା ॥ ଅତି ନିର୍ମଳ ସେହୁ ସ୍ଥାନ । ଗହନ କାନନ ଯେ ବନ ॥ ସେ ବନ ମଧ୍ୟେ ତପେ ପଶି । ସେ ନର ନାରାୟଣ ଋଷି ॥ କାମ କ୍ରୋଧକୁ ଦୂର କରି । ଶୂନ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମରେ ଚିତ୍ତ ଧରି । ଅହାର କରି ରାମ ନାମ । ମହାଶୂନ୍ୟରେ ଦେଇ ମନ ॥ ଇନ୍ଦ୍ରକୁ ଇନ୍ଦ୍ର ବୋଲି କହି । ମନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସେ ବୋଲାଇ ॥ ମନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବିଗୁବିଲେ । ଭୟରେ ପଶି ନ ପାରିଲେ । ମନରଦ୍ଭୂତ କାମକାଣ । ଅବିର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ପଞ୍ଚବାଣ । କାମ କୋଦଣ୍ଡ ଗୁଣ ଦେଇ । ବିନ୍ଧିଲା କୋପଭରି ହୋଇ ॥ ସେ ବାଣ ଶରୀରେ ବାଜିଲା । ତପସମାଧି ଭଗ୍ନହେଲା ॥ ଦିବ୍ୟଲୋଚନେ ସେହୁ ଗୁହିଁ । ଇନ୍ଦ୍ରଗଣକୁ ଆଜ୍ଞା ଦେଇ ॥ ମହାଶୂନ୍ୟରେ କନ୍ୟା ଥିଲା । ଏକ କନ୍ୟାଏ ଯାଚଦେଲା ॥ କନ୍ୟାଟି 'ରି' ଅକ୍ଷର ଜାଣ । ମୋହିଲା ସ୍ୱର୍ଗର ଭୁବନ ॥ ଶୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ ॥

ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ତ୍ରୟୋତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

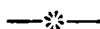
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଯୋଡ଼ି କରତଳ । ପଡ଼େ ଗୋବିନ୍ଦ ପାଦତଳ ॥ ପ୍ରଥମେ ମୀନରୂପ ହୋଇ । ଧରଣୀଭାର ଶିରେ ବହି ॥ ଭୂମିପାତାଳେ ଥିଲା ମଜ୍ଜି । ପ୍ରଳୟ କାଳେ ଜଳେ ମଜ୍ଜି ॥ ଶୂକର ରୂପେ ଉଦ୍ଧାରିଲେ । ଭୂମି ତୋଳିଲେ ଦନ୍ତ ଶିଖେ ॥ ପ୍ରଳୟ ଜଳ କେ ହୋଇଲା । ଭୂମି ପାତାଳେ ହଜିଥିଲା ॥ ଶୂକର ରୂପ ସେ ଧରିଲେ । କେମନ୍ତେ ଭୂମିକି ତୋଳିଲେ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭବଗ୍ରାହୀ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଚରଣେ ସେବଇ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ— ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଦେଇ ମନ । ତୋତେ କହିବା ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ ॥ ପ୍ରଳୟ ହୋଇ ମାତା ରଜ । ଆବର ଜଳ ଅଟେ ବୀଜ ॥ ରଜରେ ବୀଜ ଯେ ପଡ଼ିଲା । ଅନେକ ଦିନ ଭାସୁଥିଲା ॥ ସେଠାରେ ମୃତ୍ୟୁପ୍ରାୟ ହୋଇ । ନାମ ଯେ ଶଙ୍ଖାସୁର କହି ॥ ଶୂକର ଶରୀର ଧରିଲା । ପବନ ଦନ୍ତରେ ବହିଲା ॥ ନାମ ହୋଇଛି ପଛେ ଅସି । ଶରୀରେ ବାହାରିଲେ ପଶି ॥ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଣି ସ୍ଥାପିଲେ । ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ସୁଖେ ସେ ରହିଲେ ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ଶୂକର ପାଦେ ମୋର ଆଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ତ୍ରୟୋତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ଚତୁଃତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ହୋଇ ଗଦ ଗଦ । ସାନନ୍ଦେ ଧରି କୃଷ୍ଣପାଦ ॥ କ୍ଷୀର ସିନ୍ଧୁ ଜଳମଧ୍ୟେ । ମନ୍ଦର ଆଣି ସୁଖ

ସାଧେ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭଗବାନ । ନମସ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ମହାଶୂନ୍ୟ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସାଧୁଚେତା । ତୋତେ କହିବା ତତ୍ତ୍ୱ କଥା ॥ ଗମ୍ଭୀର ସିନ୍ଧୁ ଯାହା କହି । ମାତାର ପଦ୍ମ ସେ ଅଟଇ ॥ ମନ ଯେ ବ୍ରହ୍ମବୀଜ ହେଲା । ରଜରେ ଯାଇ ଯୁକ୍ତ ହେଲା ॥ ପରମ ମହାଗିରି ଜାଣ । କୂର୍ମରୂପରେ ସେ ପ୍ରମାଣ ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଚତୁର୍ବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ପଞ୍ଚବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ କୃତକୃତ୍ୟ ହୋଇ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚରଣେ ପୁଚ୍ଛଇ ॥ ହେ କୃଷ୍ଣ ଆରତ ଭଞ୍ଜନ । କଥାଏ ପଡ଼ିଲା ମୋ ମନ ॥ ଗଜ କୁମ୍ଭୀର ଯୁଦ୍ଧକାଳେ । ସେ ହରି ଚକ୍ର ଅନ୍ତରାଳେ ॥ କୁମ୍ଭୀର ଗଜକୁ ଗ୍ରାସଇ । ଏ ଜ୍ଞାନ ମୋତେ କହ ଫେଇ ॥ କୁମ୍ଭୀର କେଉଁଠାରେ ଥିଲା । ଗଜକୁ ସେହୁ ଗ୍ରାସକଲା ॥ କେମନ୍ତେ ଦୁହେଁ ଭେଟହୋଇ । କୁମ୍ଭୀର ଗଜକୁ ଗ୍ରାସଇ ॥ ଏ ଜ୍ଞାନ ଫେଡ଼ି ମୋତେ କହ । ଶୁଣି ଅକୂଳ ମୋର ଦେହ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ-କହନ୍ତି କମଳ ଲୋଚନ । ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଦେଇ ମନ ॥ ସଂସାରେ ଜୀବ ଖେଳୁ ଥାଇ । ମାୟା ମୋହରେ ଦୁଃଖ ପାଇ ॥ ପ୍ରଳୟ କାଳ ଯହୁଁ ହେଲା । ଜୀବକୁ କାଳ ଅନ୍ୱେଷିଲା ॥ ଜୀବରୁ କାଳ ଜାତ ହୋଇ । କୁମ୍ଭୀର ତାହାକୁହିଁ କହି ॥ ପରମ ଗଜ ବୋଲି ଜାଣି । ତ୍ରିକୂଟେ ଭେଟ ହୋନ୍ତି ପୁଣି ॥ ତ୍ରିକୂଟ ତ୍ରିବେଣୀଅଟଇ ॥ କାଳିନ୍ଦୀ ହ୍ରଦ ସେ ବୋଲଇ ॥ ହ୍ରଦରୁ ହଂସ ଟିବା କାଳେ । କୁମ୍ଭୀର ଗ୍ରାସେ ସେତେବେଳେ ॥ ଜୀବ ଚରଣକୁ ଧରିଲା । ଅତଙ୍କେ ଗଜ

ଡାକଦେଲୁ ॥ ଶୁନ୍ୟ ଶବଦ ଚକ୍ର ଜାଣ । ଅମ୍ଭେ ପେଷିଲୁ ତତକ୍ଷଣ ॥ କାଳ ଗ୍ରାହାକୁ ନାଶ କରି । ପରମ ଗଜକୁ ଉଦ୍ଧରି ।
ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ପଞ୍ଚତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ଷଟ୍ ତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—କହେ ଅର୍ଜୁନ ଶୁଣ ହରି । କଥାଏ କହ ଦୟାକରି ॥ କଶ୍ୟପ ଋଷି ଯଜ୍ଞ ମେଳା । ଷଷ୍ଟି ସହସ୍ର ବାଳଖିଲ୍ୟା ॥ କଶ୍ୟପ ଋଷି କେ ବୋଲଇ । ବାଳଖିଲ୍ୟାଙ୍କ କେ ଅଟଇ ॥ ଏଅଥ କହ ଭଗବାନ । ନମଇଁ ତୁମ୍ଭର ଚରଣ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଭବଗ୍ରାହୀ । ଶୁଣ ତୁ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଭାଇ ॥ କଶ୍ୟପ ଋଷି ପୂର୍ବେ ଥିଲା । ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ତପକଲା । ୬ । ଉର୍ବଶୀ ସ୍ୱର୍ଗପୁରରୁ ଯାଇ । ଗଙ୍ଗାରେ ସ୍ନାନ ସେ କରଇ ॥ ଋଷି ଦେଖିଣ ମୋହ ହୋଇ । ତକ୍ଷଣେ ବିନ୍ଦୁ ଉଛୁଳଇ ॥ ତକ୍ଷଣେ ବିନ୍ଦୁ ଉଛୁଳିଲା । ସେ ବିନ୍ଦୁ ବାଲିରେ ପଡ଼ିଲା ॥ ଷାଠିଏ ସହସ୍ର ବାଲିରେ । ବାଳକ ଯବ ପ୍ରମାଣରେ ॥ ତାହାଙ୍କୁ ଋଷି ଅଜ୍ଞା ଦେଲେ । ଯଜ୍ଞକୁ କାଷ୍ଠ ଆଣି ଗଲେ ॥ ଋଷିଙ୍କ ଅଜ୍ଞା ପ୍ରମାଣରେ । ବନରୁ କାଷ୍ଠ ସେ ଅଣିଲେ ॥ ଏମନ୍ତେ ମଧ୍ୟେ ସେ ପଣନ୍ତି । ବନରୁ କାଷ୍ଠ ସେ ଅଣନ୍ତି ॥ ଏକଦିନରେ ହୋଇ ମେଳା । ଅଣନ୍ତେ ବହୁ କାଷ୍ଠ ଭେଳା ॥ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ନାମ ଯେ ମୋହର । ଗଙ୍ଗା ମୋ ପାଦରୁ ବାହାର ॥ ସେ କାଷ୍ଠ ବହି ଅଣୁଥିଲେ । ବାଳକେ ଗଙ୍ଗାରେ ପଡ଼ିଲେ । ୧୨ । ସମସ୍ତେ ହୋଇ ଏକମୁଖ । ଡାକିଲେ ନାରାୟଣ ରଖ ॥ ତକ୍ଷଣେ ବ୍ରହ୍ମରୂପଧର । ବାଳଙ୍କ ସଙ୍କଟୁ ଉଦ୍ଧର । ୮ ।
କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ।୧୯।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଷଟ୍‌ତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

✻ —

ସପ୍ତତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ କୃଷ୍ଣମୁଖ ଚାହିଁ । ସଂଶୟ ଫେଡ଼ ହେ ଗୋସାଇଁ ॥ ବ୍ରହ୍ମରେ କହିଲ ଏ ଅର୍ଥ । ଫେଡ଼ି କୃଷ୍ଣାଅ ପଦ୍ମନେତ୍ର ॥

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ-କାଶ୍ୟା କଶ୍ୟପ ଉଷିଷ୍ଟ, ପ୍ରକୃତି ବାଳଖିଲଦ୍ୟା ରିଧାଙ୍ଗ ବସ୍ତ୍ରା ପାଦସ୍ୟ, ଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ମହାଶୂନ୍ୟ ॥

ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ । କହିବା ଭୂଗୋଳକୁ ଫେରି ।୩। କାଶ୍ୟା ଯେ କଶ୍ୟପ ବୋଲଇ । ବାଳଖିଲ୍ୟା ପ୍ରକୃତି ହୋଇ ।୪। ରିଧାଙ୍ଗ ବସ୍ତ୍ର ପାଦସାର । ଗ୍ରାସ ଶବଦ ବେଦକର ॥ ଧାଅ ଶବଦଟି ବାହାରେ । ମାଅ ଶବଦଟି ବହରେ । ୬ । ଗ୍ରାସ ଯେ ଅମ୍ବରେ ମିଳଇ । ମଅଟି ନିରାକାର କହି ॥ ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ସପ୍ତତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

— ✻

ଅଷ୍ଟତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ କହେ ଜଗନ୍ନାଥ । କଥାଏ ପଡ଼ିଲା ମୋ ଚିତ୍ତ । ୧ । ପଶୁଏ ଥାନ୍ତି ପକ୍ଷୀମାନେ । ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଅନ୍ତଃ କାଳେ । ୨ । ଧରି ଭକ୍ଷନ୍ତି ତାର ମାଂସ । କେବଳ ଅସ୍ଥି ରହେ ଶେଷ । ସେହୁ କେମନ୍ତେ ହଂସା କଲା । ଏ କଥା ସଂଶୟ ଲାଗିଲା ।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି ଯଶୋଦା ନନ୍ଦନ । ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ । ୫ । ସ୍ତିରୀଙ୍କି ପଣ୍ଡ ବୋଲି କହି । ପୁରୁଷ ପଣ୍ଡ ଏକ

ହୋଇ । ଏନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ଯହିଁ ହୋଇ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଧର ତା ଭଷଇ ।
ଶରୀରୁ ଧାତୁ ଗଳିଯାଇ । କେବଳ ଅସ୍ଥି ମାତ୍ର ରହି ॥ ବଧିତରେ
କାଳ ଯାଇ ଗ୍ରାସେ । ଯେ ପୃଥ୍ୱୀ ଅନ୍ତଃକାଳେ ମିଶେ । କହଇ
ବଳରାମ ଦାସ । ସୁଜନେ ଏହା ଜ୍ଞାନ ଘୋଷ । ୧୦ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମଅଷ୍ଟତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—※—

ଊନଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ପୁଣି ଅର୍ଜୁନ ପାଦଧରି । କହଇ ଶୁଣ ଅହେ ହରି । ଦ୍ୱାରକାପୁରେ ସର୍ବସିଦ୍ଧି । ଯହିଁ ବଜେୟେ ଅଷ୍ଟନିଧି । ୧ । ଶୂନ୍ୟମଣ୍ଡଳ ରଥେ ଥାଇ । ଜୟ ଶବ୍ଦ ତ୍ରିଚଣ୍ଡେ ଗାଇ । ନନ୍ଦନ ବନୁ ପୁଷ୍ପ ଆଣି । ପ୍ରୋକ୍ଷଣି କରି ଗଙ୍ଗାପାଣି । ଶୂନ୍ୟମଣ୍ଡଳ ରଥ କହି । ସେ ରଥେ ଦେବେ ଥିବେ କହି । ଦ୍ୱାରକାପୁର କେ ଅଟଇ । ଅଷ୍ଟନିଧି ଯେ କେ ବୋଲଇ । ୬ । ନନ୍ଦନବନ କେ ହୋଇଲା । କେଉଁଠାରେ ପୁଷ୍ପ ଥିଲା ॥ ଗଙ୍ଗା ଦେବୀ ଯେ କେଉଁ ପୁଣି । କେମନ୍ତେ କଲେ ସେ ପ୍ରୋକ୍ଷଣି ॥ ନମସ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ପୀତବାସ । ଛେଦିବ ମନର ସନ୍ଦେଶ । ୯ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ହେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଭାଇ । କହିବା ତୋତେ ଜ୍ଞାନ ଫେଇ । ୧୦ । ଦ୍ୱାରକା ବୋଲି ଯେଉଁ ପୁର । ମୋହର ତନୁ ସେ ନିକର । ଅଷ୍ଟଦଳରେ ଅପ୍ସରାଶୀ । ଏହାଙ୍କୁ ଅଷ୍ଟନିଧି କହି । ୧୨ । ସକଳ ଭୁବନେ ଉତ୍ତମ । ମଧ୍ୟେ ବଜେୟେ ପରବ୍ରହ୍ମ ॥ ଗ୍ରନ୍ଥ ଶବଦ ଅର୍ଥ ଜାଣ । ଦେବତାଙ୍କର ସେ ଆସନ ।୧୪। ନନ୍ଦନବନ ଦେହ ମୋର । ଯେ ପଞ୍ଚଭୂତ ପୁଷ୍ପସାର । ୧୬ । ଅନେକ ପ୍ରକାରେ କହିଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଗୁହ୍ୟାରି ସେ କଲେ ॥ ତାହାଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ ହରି । ବୋଇଲେ

ଯାଅ ମଞ୍ଚପୁରୀ ॥ ଯାବତ ଜୀବଗଣ କହି । ଏହାକୁ ନାଶି ପଛେ ମୁହିଁ ॥ କହିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଊନଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—※—

ଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ - ପୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ପଚାରଇ । ହେ କୃଷ୍ଣ ମୋତେ କର ସାହି । ୧ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେ ଚରଣ ବାଜିଲା । ଶବଦେ ପ୍ରକୃତି କମ୍ପିଲା ॥ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଫାଟି ପାଦତଳେ । ଗଙ୍ଗା ପଶିଲେ ରସାତଳେ ॥ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କେମନ୍ତେ ଫାଟିଲା । କେ ରସାତଳରେ ପଶିଲା ॥ ତିନି ଭୁବନେ ତେତୋବସି । ଧ୍ୱଜ-ପତାକା ଟାୟୁ ଦିଶି ॥ ତିନି ଭୁବନ କେ ହୋଇଲା । ପତାକା କେଉଁ ବୋଲାଇଲା ॥ ଏ ଅର୍ଥ ଫେଡ଼ି ମୋତେ କହ । ଶୁଣିଲେ ଫିଟିବ ସନ୍ଦେହ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ— ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବଚନେ ଶ୍ରୀହରି । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାରି । କହନ୍ତି କମଳଲୋଚନ । ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଦେଇ ମନ ॥ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭାଣ୍ଡ ଭାଙ୍ଗି କହି । ନାମ ଚରଣଟି ବାଜଇ ॥ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭାଣ୍ଡ ଭାଙ୍ଗି ହେଲା । ତହିଁରେ ଚରଣ ବାଜିଲା ।୧୧। ଶବଦ ଓଁକାର ଅଟଇ । ଶବଦେ ପ୍ରକୃତି କମ୍ପଇ ॥ ଜୀବ ବ୍ରହ୍ମଟି ଗଙ୍ଗା ହୋଇ । ରଜଟି ରସାତଳେ କହି ॥ ଶୂନ୍ୟ ଭୁବନୁ ବନ୍ଧୁ ଖସି । ଧ୍ୱଜା ପତାକା ପାଦେ ଦିଶି ॥ କହିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ଟେମ ଗଙ୍ଗା ପାଦେ ମୋର ଅଂଶ । ୧୫। ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

———

ଏକଚତ୍ୱାରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ପୁଣି ଅର୍ଜୁନ ପଚାରଇ । ହେ ନାଥ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଗୋସାଇଁ ।୧। ପୂର୍ବେ ଯେ ବିଦେହ ନଗରେ । କଥାଏ ପଡ଼ିଲା ମନରେ ।୨। ବିଦେହ ରାଜା କେ ବୋଲଇ । କିବା ତାହାର ଦେହ ନାହିଁ ॥ ରାଜ୍ୟର ନାମ କି ବିଦେହ । ଏ ବାକ୍ୟ ଫେଡ଼ି ମୋତେ କହ ॥ ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବଚନେ ମୁରାରି । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାରି ॥ ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନଦେଇ । ଉଚିତ ବାକ୍ୟ ଏ ବୋଲଇ ।୬। ମାନବ ଦେହ ସର୍ବଦନେ । ଏଣୁ ଏ ଦେହଧାରୀମାନେ ॥ ଯେଣୁ ଏ ଦେହ ନ ରହିଲା । ତେଣୁ ବିଦେହ ବୋଲାଇଲା ॥ ବିଦେହ ରାଜା ଜୀବ ହୋଇ । ନବ ଗ୍ରହଙ୍କ ଦୀକ୍ଷା ପା'ଇ ॥ କହିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଏକଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦ୍ୱିଚତ୍ୱାରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ମନର ହରଷେ । ପଡ଼େ ଗୋବିନ୍ଦ ପାଦତଳେ ।୧। ହେ ନାଥ କମଳାରମଣ । ଶରଣ ପଞ୍ଜର ତୋ ନାମ ॥ ଅବ୍ୟକ୍ତ ରୂପ ନିରାକାର । ଅନନ୍ତ ଶିରେ ତୋ ବିହାର ॥ କାଳ ଶରୀରୁ ଅମ୍ବା ଜାତ । ସେ ନୁହେ ବିସ୍ତୁ ମାୟା ଗ୍ରସ୍ତ ॥ କାଳ ସ୍ୱଭାବ ଶିଷ୍ୟ ଭାବ । ଆମ୍ଭାଠି କରୁଛେ ସମ୍ଭବ ॥ ଏକଥା କହ ନାଥ ମୋତେ । ନମଇଁ ତୋର ପାଦାଗ୍ରତେ । ୬ ।

ତକାର ବିନ୍ଦୁ ରୂପେଣ ସର୍ବସୃଷ୍ଟି ପ୍ରକାଶୟେତ୍ ।
ଅର୍ଦ୍ଧମାତ୍ରା ମହାକାଳ ଗ୍ରଥିତଂ ବିନ୍ଦୁ ରୂପକଂ ॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଅନ୍ୟକଥା । ଯେତେ ଖଣ୍ଡିବ ଭବବ୍ୟଥା ॥ ଅରୂପବ୍ରହ୍ମ ଯେ ବୋଲଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁର ଅଛୁ ତହିଁ ॥ ସେ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାୟ ଜ୍ୟୋତି । ସେଠାରୁ ବିନ୍ଦୁ ଯେ ଉତ୍ପତ୍ତି ।୯। ସେ ବିନ୍ଦୁ ଆତ୍ମା ଜୀବ ହୋଇ । ଅର୍ଦ୍ଧମାତ୍ରା ଉପରେ ରହି । ୧୦ । କାଳଟି ଅର୍ଦ୍ଧମାତ୍ରା ହୋଇ । ରଜୋବୀଜଟି ସେ ଅଟଇ ॥ ବିନ୍ଦୁଟି ଜୀବ ଆତ୍ମା ହୋଇ । କାୟା କଳ୍ପନା ଦେହ ପାଇ ।୧୨। ସେଜୀବ ଈଶ୍ୱର ବୋଲାଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ କହଇ । ୧୩ । କହିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ଈଶ୍ୱର ପାଦେ ମୋର ଆଶ । ୧୪ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଦ୍ୱିଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—୦—

ତ୍ରିଚତ୍ୱାରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଶିରେ ଦେଇ କର । ବୋଲଇ ଶୁଣ ଚକ୍ରଧର ।୧। ଜଳେ ପାଷାଣ ପ୍ରାୟେ ମଚ୍ଛେ । ଗଜ ବନ୍ଧନ ଡେଣେ ଗର୍ଜେ ॥ ଏ ପଦ ଅର୍ଥ କହ ଫେଡ଼ି । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବୁଝାଇ ॥

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ

ଓଁ ବୀରଂ ସର୍ବ ବ୍ୟାପିତଂ ଯେନ ଭବେନ ଦୃଶ୍ୟତେ ।
ଓଁ ଭବେ ମାତୃଗର୍ଭେ ଚ; ରଜୋବୀର୍ଯ୍ୟ ସମଯୁକ୍ତକଂ ॥

ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମନଦେଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳରେ କହି । ୪ । ମାତାର ରକ୍ତ ଜଳ ହୋଇ । ପିତା ବୀଜଟି ପାଷାଣହିଁ ।୫। ଗଜଟି ରଜଭାଗ ଜାଣ । ବୀଜ ଭାଗଟିଗଜପୁଣ ॥ ରଜ ଯେ ମାତା ଗର୍ଭେ ଥାଇ । ତହିଁ ପିତା ବୀଜ ପଡ଼ଇ । ୭ । ବୀଜକୁ ରଜ ବନ୍ଧୀ କଲା । ଏମନ୍ତେ ବନ୍ଧନେ ପଡ଼ିଲା ।୮। କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ

ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ।୯। ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ତ୍ରିଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—o—

ଚତୁଃଚତ୍ୱାରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ମନେ ମନେ ଗୁଣି । କହଇ ଶୁଣ ଚକ୍ରପାଣି ॥ ପୁଣ୍ୟ କରିବ ପୁଣ୍ୟକାଳେ । ନିଷେଧ ନ କରିବ ଭାଳେ ॥ ପୁଣ୍ୟକାଳଟି କେ ଅଟଇ । କେମନ୍ତେ ପୁଣ୍ୟ ସେ କରଇ । ଏ ଅର୍ଥ ଫେଡ଼ି ମୋତେ କହ । ମନରୁ ଫେଡ଼ ମୋ ସନ୍ଦେହ ॥ ଏମନ୍ତ ବାକ୍ୟ ଶୁଣି କର୍ଣ୍ଣେ । କହନ୍ତି କମଳ ଲୋଚନେ । ୫ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ତୋଷ ମନେ । ତୋତେ କହିବା ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନେ । ମାତାର ପଦ୍ମ ଫୁଟିଥାଇ । ସେ ଦିନ ପୁଣ୍ୟକାଳ କହି ॥ ସେ ଦିନ ପିତା ବୀଜ ଦେବ । ଅରଦିନରେ ନ ଛୁଇଁବ ॥ ଏ ପରି ଅର୍ଥ ତତ୍ତ୍ୱସାର । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ମହାବୀର । ୯ । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୧୦ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଚତୁଃ-ଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ପଞ୍ଚଚତ୍ୱାରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ-ଅର୍ଜୁନ ବେନିକର ଯୋଡ଼ି । କୃଷ୍ଣ ଚରଣ ତଳେ ପଡ଼ି । ୧ । ନାରଦ ମୁନି ଏକଦିନେ । ଗଲେ ବସୁଦେବ ଭୁବନେ ॥ ପରିବାରଙ୍କ ପାଦ ଧୋଇ । ଆସନେ ବସାଇଲେ ନେଇ ॥ ପରିବାର ଜଳ କେହୁ ପୁଣି । ଏ ବାକ୍ୟ କହ ଭଗବାନ । ୪ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି କମଳ ଲୋଚନ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ଦେଇ ମନ ॥ ନାରଦେ ବସୁଦେବ ଦେଖି । ମନଆନନ୍ଦେ ହୋଇ ସୁଖି ।

ଅନନ୍ଦ ମନେ ଗଦଗଦ । ବୋଲଇ ଶୁଣ ହେ ନାରଦ । କ୍ରୁଷ୍ଣ ମହିମା ମୋତେ କହ । ମନ ମୋ ସନ୍ତୋଷ କରଅ । ଏତେକ ବୋଲି ପାଦଧରି । ବେଗନୟନୁ ବହେ ବାରି । ନୟନୁ ନୀର ଯେ ବହଇ । ନାରଦ ପାଦେ ପଡ଼ ଯାଇଁ ।୧୨। ପବନ ଜଳ ସେ ଅଟଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳରେ କହି ॥ ଏ ପଦ ଅର୍ଥର ବିଗ୍ରହ । କହିଲେ ପ୍ରଭୁ ଅର୍ଥ ସାର । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଚୈତନ୍ୟ ବସୁ ଦେବ କହି । ତାର ଭବନ ଜ୍ୟୋତି ହୋଇ ।୧୩। ନାରଦ ମନ ହେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ । ପବନ ଜଳ ରଜ ଜାଣ ॥ ମନରୁ ପବନ ଖସଇ । ପବନ ଜଳରେ ପଡ଼ଇ ।୧୪। ଏମନ୍ତ ଅର୍ଥର ସନ୍ଦେଶ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ।୧୫। ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନସମ୍ବାଦେ ନାମ ପଞ୍ଚଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଷଟ୍‌ଚତ୍ୱାରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନପୁଣି ପଚାରଇ । ବିନୟ ଭାବେ ନାହି ନାହି ॥ କଥାଏ ମୋ ମନେ ପ୍ରବେଶ । କହିବା ହେଉ ଏସନ୍ଦେଶ କପୋତ କପୋତି ବାଳକ । ଘେନିଣ ଚଳିଲି ଲୁବ୍‌ଧକ ॥ ଶବର ଜାଳରେ ପଡ଼ିଲି । ଏକଥା ସଂଶୟ ଲାଗିଲା ॥ କପୋତକପୋତୀକେ ପୁଣ । ବାଳକ କେହୁ ତା ପ୍ରମାଣ ॥ ଶବର କେଉଁଠାରେ ଥିଲା । ଆହାର କେହୁ ବୋଲାଇଲା । ଜାଳ ବୋଲିଣ ଏ କେମନ୍ତ । ବୃକ୍ଷ ଦଗଟି କେହୁ ତହିଁ ବୃକ୍ଷଯେ କେଉଁଠାରେ ଥିଲା । ବନ କେମନ୍ତେ ବୋଲାଇଲା । ଏ ଅର୍ଥ ଫେଡ଼ ମୋତେ ଜହ । ମନରୁ ଫେଡ଼ ମୋ ସନ୍ଦେହ । ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମନଦେଇ । ଉତ୍ତମ ଶିଷ୍ୟେ ଗୁରୁ କହି ॥ ବୃକ୍ଷ ବୋଲିଣ ଦେହ ଜାଣ ଜୀବ ପରମ ପକ୍ଷୀ ପୁଣ । ଜୀବଟି କପୋତୀହୋଇଲା । କପୋତପରମକହିଲା ।

ଏ ବୃକ୍ଷେବେନିପକ୍ଷୀଥାନ୍ତି । ଏକ ଅରେକବୃହରନ୍ତି ॥ ପରମଶୂନ୍ୟ ତାର ବାସ । ସକଳଭୁବେ ସେଉଦାସ ॥ ନରଡେପକ୍ଷୀ ରୂପେଥାଇ ବାସନା ଭୋଗେ ତୋଷହୋଇ ॥ ଗ୍ରମନାମଟି ତାହାଙ୍କର । ସାକ୍ଷୀ ସ୍ବରୂପେତାବହାର ॥ କପୋତିମାୟାଚରବାହରେ । ନବତେନାନା କର୍ମ କରେ ॥ ମତ୍ତଗନ୍ଧରେକର୍ମକର । ତ୍ରିଗୁଣ ସଙ୍ଗମେ ନାତ୍ୟେପଣ୍ଡ ଏମନ୍ତେ ପ୍ରାଣୀଯାଇନାଶ । ଶୁଣଅର୍ଜ୍ଜୁନଜ୍ଞାନରସ । ପ୍ରଳୟକାଳରେ ଏକଥା । ଶୁଣିବାକୁତୁ ସାମରଥା ।୨୩। କାଳଟି ଶବରକୁ କହ । ସନ୍ଧି ପାତଟିଜାଲ ହୋଇ ।୨୧। ବେନିବାଳକଚକ୍ଷୁପୁଣି । ଅହାର ଗ୍ରାସଟି ଜାଣ ॥ ଏଦେହବନ ବୋଲିକହ୍ନାକର୍ଣ୍ଣନାସିକାଦଗହୋଇ ସନ୍ଧିପାତଟି ଅକର୍ଷଇ । ଏମନ୍ତେ ପ୍ରଳୟହୁଅଇ ॥ ମୁଖନାସିକାଚକ୍ଷୁ କର୍ଣ୍ଣ । ଏ ଗୃହଦଗ ହୋଇଶୂନ୍ୟ ।୧୫। ଗ୍ରଅ ଶବଦଟି ହଜାଇ । ଜୀବପରମ ଖୋଜାଗଲା ॥ ଶଅଁ ଚୈତନ୍ୟ ବେନିବାଳେ । ଏଣେ ପଡ଼ନ୍ତିପାଇଜାଲେ ॥ କପୋତକପୋତି ମିଳନ୍ତି । ଗୃହଦଗକୁ ସେ ଗମନ୍ତି ॥ ସମସ୍ତେ ବୃକ୍ଷ ଛାଡ଼ିଗଲେ । ଓଁ କାର ଶବ୍ଦେ ମିଳିଲେ ॥ ଶବର ଧେନୁ ଚଳିଗଲା । ନିଜ ଭୁବନରେ ଥୋଇଲା ॥ ଶୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଷଟ୍‌ଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

— ⁂ —

ସପ୍ତଚତ୍ୱାରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନଉବାଚ – ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । ଅହ୍ଲର ପାଦେକ ଅଛଇ ॥ କପୋତ ଉମ୍ବ କେ ଦଅଇ । ବେନି ବାଳକ ତହୁଁ ହୋଇ ॥ ଏକଉମ୍ବ୍ରୁ ବେନିଛୁଅ । ଫେଡ଼ି କହିବ ଚତ୍ରବାହ୍ମ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ –କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଦଇତ୍ୟାରି । ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ

ହେତୁ କର । ଶୂନ୍ୟରୁ ବିନ୍ଦୁ ଯେ ଖସିଲା । ମାତାର ପଦ୍ମରେ ପଡ଼ିଲା ॥ ସେ ରଜବୀର୍ଯ୍ୟ ଏକଠାରେ । ହୋଇଲା ଡିମ୍ବ ଏପ୍ରକାରେ କେତେକଦିନ ତହୁଁ ଗଲା । ସେ ଡିମ୍ବ ବେନି ଫାଳ ହେଲା ॥ ଜୀବ ପରମ ବେନି ହୋଇ । ଗୁଆ ଯେ ମା ଅଛି ବୋଲାଇ ॥ ଶରୀର ଡିମ୍ବ ବୋଲାଇଲା । ବେନି ବାଳକ ଚନ୍ଦୁ ହେଲା ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ସପ୍ତଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

— ✽

ଅଷ୍ଟଚତ୍ୱାରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ ପଚାରିବି ମୁହିଁ ॥ ପରମବ୍ରହ୍ମ ନିରାକାର । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଚକ୍ରଧର ॥ ହେ ଦୀନବନ୍ଧୁ ଦଇତ୍ୟାରି । ପଦ୍ମନୟନ ଗଦାଧାରୀ ॥ ହେ ନୀଳଗିରି ନାରାୟଣ । ଭକ୍ତଙ୍କୁ ଯାଚୁଥିବୁ ଶରଣ ॥ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପୁଚ୍ଛଇ । ଅର୍ଜୁନ ପୁଣି ପଚାରଇ ॥ ପିଙ୍ଗଳା ପୂର୍ବଜନ୍ମ କାହିଁ । ମୋତେ କହିବା ଭାବଗ୍ରାହୀ ॥ ତାର କି ପୂର୍ବଭାଗ୍ୟଥିଲା । ଶରୀରେ ଚୈତନ୍ୟ ଜନ୍ମିଲା ॥ ଏକଥା କହ ଦାମୋଦର । ପଦ୍ମନୟନ ଗଦାଧର ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ କହନ୍ତି କମଳାର ବର । ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମହାବୀର ॥ ପୂର୍ବେ କମଠ ନୃପବର । ଦିନେ ଦେଖିଲା ଉପୀବର ॥ ମାତଙ୍ଗ ଋଷିଙ୍କ ବନରେ । ପ୍ରବେଶ ହୋଇ ଧାତକାରେ ॥ ମାତଙ୍ଗ ମହାଋଷି ପତ୍ନୀ । ସତୀରେ ଗଣିତା କାମିନୀ ॥ ରଜା ବୋଇଲେ ଚଣ୍ଡେ ଗୁଳ । ଋଷି ଭାରିଯା ତୁମ୍ଭେ ହର ॥ ରାଜା ଅଜ୍ଞାରେ ଗଲେ ଚଣ୍ଡ । ଅତି ଦୁଷ୍ଟ ଯେ ସେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ॥ ଋଷିପତ୍ନୀଙ୍କୁ ସେ ହରିଲା । ଧର୍ମପଥକୁ ସେ ଛାଡ଼ିଲା ॥ ତହୁଁ ଯେ ଋଷି କ୍ରୋଧ ହୋଇ । କୋପେ ବୋଇଲେ ରାଜା ଗୁହିଁ ॥ ଏ ଦୋଷେ ହେଉ

ତୋ ମରଣ । ଜନ୍ମ ତୁ ପିଙ୍ଗଳା ହୋଇଣ ॥ ଏମନ୍ତ ଋଷି ଶାପ ଦେଲା । ବୋଲେ କମଠ ନୃପମଣି ॥ କେମନ୍ତେ କାରଣ ପାଇବ । ବେଶ୍ୟା ଜନ୍ମରୁ ମୁଁ ତରିବି ॥ ଋଷି ବୋଇଲେ ରାଜପୁତ୍ର । ଅମ୍ଭର ବଚନ ଏ ସତ୍ୟ ॥ ବିଷ୍ଣୁ ଭକତ ତୁ ହୋଇବୁ । ଏ ଘୋରଫସାରୁ ତରିବୁ ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଅଷ୍ଟଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

— ❋ —

ଊନପଞ୍ଚାଶତ୍ ଅଧ୍ୟାୟଃ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବିନୟ ଭାବରେ । ପଡ଼ଇ କୃଷ୍ଣର ପୟରେ ॥ ହେ ନାରାୟଣ ଦୀନବନ୍ଧୁ । ଉଦ୍ଧର ତୋର ମାୟାସିନ୍ଧୁ ॥ ପରମାର୍ଥରେ ଯେ କହିଲ । ଶରୀର ଅର୍ଥ ଗୁପ୍ତକଲ ॥ ଶରୀରେ ପିଙ୍ଗଳା କେ କହ । ଥିଲାକ କେଅବା ଅଛଇ ॥ ପଥେ ଯେ ଅଭଯାତ ହେଲ । ତାକୁ ନୟନେ କେ ଦେଖିଲା ॥ ତୁଚ୍ଛି ପୁରୁଷ କେ ଅଛଇ । ପ୍ରାଣନାଥଟି କେ ବୋଲାଇ ॥ ନିଜ ଦେହଟି କେଉଁ ପୁରି । ଦ୍ୱାରଟି କେ ଅଛଇ ଜାଣି ॥ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କର ମୋତେ କହ । ମନରୁ ଫେଡ଼ ମୋ ସନ୍ଦେହ । ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ - କହନ୍ତି ଜଗତ ସୋଦର । ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ତତ୍ତ୍ୱ ସାର । ଜୀବଟି ପିଙ୍ଗଳା ଅଛଇ । ଧନୀ ପୁରୁଷ ମନ କହ । ଯହୁଁ ହୋଇଲା ପ୍ରାନ୍ତକାଳ । ଶରୀରେ ଘୋଟିଲାକ କାଳ ॥ କାଳ ଘୋଟନ୍ତେ ଜୀବ ଗଲା । ଶରୀର ଶୂନ୍ୟ ଯେ ହୋଇଲା ॥ ଏ ଦେହୁଁ ଛାଡ଼ିଗଲେ ମନ । ପିଙ୍ଗଳା କରଇ ଭ୍ରମଣ ॥ ମଅ ଶବଦ ମୂଳ କହ । ଗଙ୍ଗା ବେଦା ଦ୍ୱାର ହୋଇ ॥ ଗୃହ ବାହାରେ ପୁଣି [illegible] ପିଙ୍ଗଳା କରଇ ଭ୍ରମଣ । ମଧ୍ୟୀ ଯେ ଅକାଶ ଅଛଇ । ଶୂନ୍ୟ ଶବଦେ ଖେଳୁଥାଇ ॥ ତକ୍ଷ୍ଣୁ ପୁରୁଷ କାମ

ଅର୍ଥ । ଜ୍ୟୋତିପୁରୁଷ ପ୍ରାଣନାଥ ॥ ଅନେକ ବେଳଗଲାଇ ଯନ୍ତ୍ରେ ।
ପିଙ୍ଗଳା ଗୃହ୍ନୁଁ ଥିଲ ପଥେ ॥ ଯହୁଁ ସେ ଧନୀ ନ ଅଇଲ । ପିଙ୍ଗଳା
ମନେ ବିଚାରିଲ ॥ ବୋଲଇ ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣ ଶରଣ
ଯିବି ମୁହିଁ ॥ ଏତେକ ହୃଦରେ ପାଇଲ । ନଯନ ଟେକି ଅନା-
ଇଲ ॥ ଦେଖିଲ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଜ୍ୟୋତି । ପଦ୍ମପାଦରେ କଲ ସ୍ତୁତି ॥
ଅହେ ସୁଜନ ଜନେ ଶୁଣ । ପିଙ୍ଗଳା ଦୀକ୍ଷାମନେଘେନ ॥ ଭଣିଲେ
ବଳରାମ ଦାସ । ପିଙ୍ଗଳା ପାଦେ ମୋର ଆଶ ॥

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
ନାମ ଊନପଞ୍ଚାଶତୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

— ❋ —

ପଞ୍ଚାଶତ୍ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ବୋଲେ ଅର୍ଜୁନ ଶୁଣ ହରି । ସଂଶୟ
ଅଛଇ ମୋହର ॥ ଚବିଶ ଗୁରୁଙ୍କ ସମ୍ବାଦ । ଫେଡ଼ି କହିବ
ତତ୍ତ୍ୱବୋଧ ॥ ମୀନ ପିଙ୍ଗଳା ବେଶ୍ୟାନାରୀ । କୁକ୍କୁର ବ୍ରାହ୍ମଣୀ
କୁମାରୀ ॥ ହରିଣୀ ଭର୍ଣ୍ଣନାଭ ଭର । ଶରକାରକ ମଧୁହାରୀ ॥ ଯେ
ଯେତେ କୀଟ ଯେ ସଂସାର । ଚବିଶ ଗୁରୁ ହେଲ ସର ॥ କିମାୟା
କରଣ କହିବା । ଯେବେ ଘେନିଲ ମୋର ସେବା ॥ ଶ୍ରୀଭଗବାନୁ-
ବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନଦେଇ । କହିବା ଭାଗବତ ଫେଇ ।
ବ୍ୟକ୍ତ ତୁ ନ କରିବୁ କାହିଁ । ମୋ ପାଦପଦ୍ମଥାଅଛୁଇ ॥ ଚବିଶଗୁରୁ
ଙ୍କର ବାଣୀ । ତୋତେ କହିବା ପରମାଣି ॥ କୁରର୍ ପକ୍ଷୀ ଯାହା
କହି । ପବନ ବୋଲି ତାହାକୁହିଁ ।୧୦। ଜୀବନ୍ତି ବୀଜ ବୋଲିଜାଣି
ଭବ ଯେ ମାଂସ ପରମାଣ ।୧୧। ତାହାର ସ୍ୱାଦ ଲୋକେ ଜାଣି ।
ବନ୍ଦୀ କରନ୍ତି ଗୃହେ ଆଣି ।୧୨। ରଜରେ ବୀଜକୁ କ୍ଷେପିଇ । ପରମ

ପକ୍ଷୀ କ୍ଷୟ ଯାଇ ।୧୩। ଅଜଗରଟି ଭବ କହି । ପୁଣ୍ୟ କାଳରେ ସେ ଭକ୍ଷଇ । ଅନ୍ୟ-ଦିନରେ ଥାଇ ଉପେକ୍ଷେ । ସର୍ବ ଦେଖଇ ସାକ୍ଷୀ ରୂପେ ।୧୪। ଇନ୍ଦ୍ର ଯେ ଜିହ୍ବା ବୋଲାଇଲା । ରାମ ନାମଟି ସେ ରଚିଲା ।୧୫। ଏମନ୍ତେ ସଞ୍ଚରି ଅନେକ । କେବଳ ମଣେ ଅସ୍ଥା ସୁଖ । ଏମନ୍ତେ ପ୍ରାଣୀ ଯାଇ ହତ । ତୋ ଆଗେ କହିଲି ନିଶ୍ଚିତ । ନାନା ପୁଷ୍ପରୁ ମଧୁ ଆଣି । ସଞ୍ଚଇ ନିଜ ପୁରେ ପୁଣି ।୧୬। ଏ ଅର୍ଥ ଶୁଣ ହେ ଅର୍ଜୁନ । ବ୍ୟକ୍ତ ନ କର ତୁହି ପୁଣ ॥ ନିଜ ଗୃହଟି ପଦ୍ମ ହୋଇ । ପବନ ଫଣୀ ବୋଲି କହି । ପୁଷ୍ପ ଯେ ଚକ୍ଷୁ ବୋଲି ଜାଣ । ସେଠାରୁ ଧାରା ବକ୍ଷେ ପୁଣ ॥ ବିନ୍ଦୁ କୁ ମଧୁ ବୋଲି କହି । ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନଦେଇ । ଅନେକ ଶ୍ରମେ ତା ସଞ୍ଚଇ । ନିଶିଦିବସେ ଦୁଃଖସହି ॥ ଆପଣେ ମଧୁପୁଷ୍ପ ନେଇ । ସଞ୍ଚଇ ଅତି ମୂଢ଼ ହୋଇ ॥ ଏଣୁଟି ପ୍ରାଣୀ ଯାଇ ହତ । ବିଘ୍ନ ତାହାକୁ ପରାପତ । ତବଣ ଗୁରୁ ଭାବ ଜାଣ । ମନଟି କରଇ ଭ୍ରମଣ । ମନକୁ ଅପ୍ରାପ୍ତ କରିବ । ତବଣ ଗୁରୁଙ୍କୁ ପାଇବ । କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ । ଶୁଣ ହେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଭ୍ରାତ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ॥

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ପଞ୍ଚାଶତୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଏକପଞ୍ଚାଶତ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ ମନେ ପଡ଼ିଲାଇଁ । ଯେସନେ ଶରକୃତ ପଥେ । ଶର ବାନ୍ଧଇ ହେଠମାଥେ ତାର ନିକଟେ ରାଜା ଗଲା । କେବେହେଁ ତାହା ନ ଜାଣିଲା । ଶର ପଥଟି କେ ହୋଇଲା । କେବଣ ରାଜା ପାଶେ ଗଲା । ଏଅର୍ଥ ଫେଡ଼ି

ମୋତେ କହ । ମନରୁ ଫଣସ୍ତୁ ଫିଟାଅ ।୫। ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ—ଶର ଯେ ପବନ ଅଟଇ । ମାତା ପିତାଙ୍କୁ ପଥକହୁ । ଅଢଯନ୍ତରେ ବାନ୍ଧଥିଲ । ଶୂନ୍ୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଯେ ଖସିଲ । ଜୀବସଙ୍ଗରେ ମନଗଲ । କେବେହେଁ ତାହା ନ ଜାଣିଲ । ଶୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଏକପଞ୍ଚାଶତୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦ୍ୱିପଞ୍ଚାଶତ୍ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ପୁଣି ପଚାରଇ । କଥାଏ ମନେ ପଡ଼ଲଇଁ । କମଳ ମଧ୍ୟେ ଭୃଙ୍ଗ ଯେତେକ । ମତ୍ତ ହୋଇଣ ମଧୁପାନେ । ଲୋଭେ କେମନ୍ତେ ନ ଛାଡ଼ିଲେ । ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ବନ୍ଧନେ ପଡ଼ିଲେ । ଏ ପଦ ଅର୍ଥ ଫେଡ଼ି କହ । ଶୁଣିଲେ ସ୍ଥିର ହେବ ଦେହ । ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବଚନେ ମୁରାରି । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବସ୍ତାରି ।୫। କମଳ ପୁଷ୍ପ ମଧୁ କହୁ । ଭୃଙ୍ଗ ଯେ ପବନ ଅଟଇ । ରଜୋବୀଜଙ୍କ ମଧ୍ୟେଥିଲ । ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇନ୍ତେ ବନ୍ଧହେଲ । ଶୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚାଶତୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ତ୍ରି ପଞ୍ଚାଶତ୍ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏମନେ ପଡ଼ିଲଇଁ । ପୂର୍ବେ ସେ ଅବନ୍ତୀନଗରେ । କନ୍ୟାଏ ଥିଲ ବସ୍ତ ଘରେ । ସେ କନ୍ୟାବାହୁଁ ଜାତହେଲ । ଏକଥା ସନ୍ଦେହଲାଗିଲ ।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ । ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ଦିବ୍ୟ-ଜ୍ଞାନ ॥ ପୂର୍ବେ ଯେ ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତି । ତାର କୁମାରୀ ସ୍ୱାହା ସତୀ ॥ ମାତା ପିତାଙ୍କୁ ନମାନିଲା । ନବଗ୍ରହଙ୍କୁ ସେ ବରିଲା । ତା ଶୁଣି ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତି । ଝିଅକୁ ଅଭିଶାପ ଦିଅନ୍ତି ॥ ଅବନ୍ତୀନଗରେ ଜନ୍ମିବୁ । ନବ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ବରିବୁ ॥ ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗ ନ କରିବୁ । ଧ୍ୟାନରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାଇବୁ ॥ ଏକଥା ପରମାର୍ଥେ ଭଣି । ଶରୀର ଅର୍ଥ ଶୁଣ ପୁଣି ବିଦେହ ନଗ୍ର ହେଲା ଦେହୀ । ବିପ୍ରଟି ଯଜ୍ଞରୂପେ ରହି ॥ ରୂଅ ଯେ ପିତା ତାର ହେଲେ । ମଅଟି ମାତା ବୋଲାଇଲେ ॥ ଶବଦକନ୍ୟା ଯେ ଅଟଇ । ପ୍ରକୃତି ଧ୍ୟାନ ବୋଲି କହି ॥ ଅରୂପାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଚାହିଁଲା । ସେ କନ୍ୟା ବାୟୁକୁ ଚଳିଲା ॥ ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ କର ଯୋଡ଼ି । କହେ ଗୋବିନ୍ଦ ପାଦେ ପଡ଼ି ॥ ଶ୍ରୋତ ମଣ୍ଡଳ କେ ଅଟଇ । ଏକଥା କହ ଭାବଗ୍ରାହୀ ॥ ଅର୍ଜୁନ ବଚନେ ମୁରାରି । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାରି ॥ ଶ୍ରୋତ ଯେ ମନ ବୋଲାଇଲା । ପବନ ମଣ୍ଡଳ ହୋଇଲା ॥ କଙ୍କଣ ଅଷ୍ଟପାଟି ଜାଣ । ମୁଖ ନାସିକା ଚକ୍ଷୁ କର୍ଣ୍ଣ ॥ ଏମନ୍ତେ ଅଷ୍ଟ ଯେ କଙ୍କଣ । ତୁ ତାହା ଚିହ୍ନି କର ଧ୍ୟାନ ॥ ଯହୁଁ ସେ ଧ୍ୟାନରେ ବସିଲା । ଷଡ଼ କଙ୍କଣ ପିନ୍ଧାଇଲା ॥ ନାସିକା ରନ୍ଧ୍ରେ ଯେ କଙ୍କଣ । ରହିଲା ଏ ଦୁଇପ୍ରମାଣ ॥ ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ-ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ତ୍ରିପଞ୍ଚାଶତୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଚତୁଃପଞ୍ଚାଶତ୍ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅହେ ଗୋବିନ୍ଦ ପୀତବାସ । ଶରଣଗଲି କର ଅଂଶ ॥ ସ୍ତ୍ରୀ ଶୂଦ୍ର ପଣ୍ଡିତ ଗୃହସ୍ଥମାନେ । ତରିଲେ ସାଧୁସଙ୍ଗମେ ॥ ସ୍ତ୍ରୀ ଯେ କେଉଁ ବୋଲାଇଲା । ପଣ୍ଡିତ ଶୂଦ୍ରକେ

ହୋଇଲା ॥ କେଉଁଣଠାରେ କାହୁଁ ଥିଲେ । ଏହାକୁ କେମନ୍ତେ
ଜାଣିଲେ ॥ ଏକଥା କହ ଦାମୋଦର । ନମଇଁ ଚରଣେ ତୁମ୍ଭର ॥
ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବଚନେ ମୁରାରି । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ
ବିସ୍ତାରି ॥ ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ଉତ୍ତରସ । ଯେଣେ ତୋହର ଛାପନାଶ ॥
ନାରକା ବୋଲି ପ୍ରଭୁ ନାମ । ଯହିଁ କପିଳ ସାଧୁ ନାମ ॥ ସେ-
ସାଧୁ ନଗର ଉପାନ୍ତ । ସ୍ଥାପିଣ ଏକଇ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ॥ ନିତ୍ୟେ ସେ
ବୃକ୍ଷମୂଳେ ଥାନ୍ତି । ସୁଖେ ଗୋବିନ୍ଦ ନାମ ଗାନ୍ତି ॥ ଏକ ସ୍ତିରୀଏ
ଗ୍ରାମୁ ଯାଇ । ତଣ୍ଡୁଳ ସାଧୁଙ୍କୁ ସେ ଦେଇ ॥ ସାଧୁଙ୍କୁ ନୟନେ
ଦେଖଇ । କର୍ଣ୍ଣରେ ନାମ ଶୁଣୁଥାଇ ॥ ମଧୁଆ ନୀଚେ
ଶୂଦ୍ର ଯାଇ । ସାଧୁଙ୍କୁ ନୟନେ ଦେଖଇ ॥ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲି ଏକ
ଥିଲା । ପାପରେ ବେଶ୍ୟା ସେ ହୋଇଲା ॥ କାହୁଁ ସେ ନ ପାରଇ
ଯାଇ । ସାଧୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପଡ଼ିଥାଇ ॥ ମୃଦୁ ଗୃଣ୍ଡ୍ରାଳ ତହିଁ ଥିଲା ।
ବଶିଷ୍ଠଋଷି ଶାପ ଦେଲା ॥ ତେଣୁ ସେ ଗୃଣ୍ଡ୍ରାଳ ହୁଅଇ । ମୃଗୟାଁ
ବିନୋଦରେ ଯାଇ ॥ ଯୋଗେଣ ସାଧୁଙ୍କୁ ଯେ ଦେଖି । ଆନନ୍ଦ
ଭାବେ ହେଲା ସୁଖୀ ॥ ସକଳ ତେଜି ସେ ରହିଲା । ସାଧୁଙ୍କ
ଚରଣେ ଖଟିଲା ॥ କେତେହେଁ ଦିନ ବହି ଗଲା । ସାଧୁଙ୍କ ପ୍ରାଣ
ତ୍ୟାଗ ହେଲା ॥ ମେନକା ଅପସରୀ ସୁତ । ନାମ ତାହାର ସୁଦ-
ନିତ ॥ ସାଧୁଙ୍କୁ ବଚନ ବୋଇଲା । ରଥ ଘେନିଣ ଚଳିଗଲା ॥
ସାଧୁ ବୋଇଲେ କଥାଶୁଣ । ଅମ୍ଭର ସଙ୍ଗ ଗୁରୁଜଣ । ୨୪ ।
ଯେବେ ସେ ରଥରେ ବସିବେ । ଅମ୍ଭେ ବସିବୁ ଭଲେ ତେବେ ॥
ସ୍ୱଦେହ ଘେନି ସେ ଚଳିଲେ । ଅଦେହ ସାଧୁ ହୁଙ୍କେଇଲେ ॥
ଏ ପଞ୍ଚଜଣ ସଙ୍ଗେ ଯାଇ । କୃଷ୍ଣର ପାଦେ ଲୀନ ହୋଇ ॥
କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୨୮ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
ନାମ ଚତୁଃପଞ୍ଚାଶତୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ପଞ୍ଚପଞ୍ଚାଶତ୍ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଯେ ଅନାଦି । ପୁଣି ଛତ୍ରମସ୍ତକ ପୁଚ୍ଛଇ । ସ୍ତ୍ରୀ ଶୂଦ୍ର ପତିତ ଯେ ହୋଇ । ଦେହରେ କହ ଭାବଗ୍ରାହୀ । ଚଣ୍ଡାଳ ଯେ ପୁଣ ହୋଇଲା । ଶୂଦ୍ର ଯେ ଦେହେ ବୋଲାଇଲା । ଗୁପ୍ତ ନ କର ଫେଡ଼ି କହ । ମୋ ମନୁ ଫିଟାଅ ସନ୍ଦେହ । ୪ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନର ବଚନ । କହନ୍ତି ଦେବକୀ ନନ୍ଦନ । ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ । ମନୁଷ ଶୂଦ୍ର ନାସା କହି । ତଡ଼ିତ ବେଶ୍ୟା ଚକ୍ଷୁ କହି । ଶୂଦ୍ର ପତିତ ସେ ବୋଲାଇ । ମୁଣ୍ଡ ଚଣ୍ଡାଳ ବୋଲି କର୍ଣ୍ଣ । ନ୍ୟୂ ଠୂଳରେ ସାଧୁ ନାମ ॥ ସେ ସାଧୁ ଭଗବାନ କହି । ପରମ ବ୍ରହ୍ମ ସେ ଅଟଇ । ମହାଶୂନ୍ୟରେ ଲୀନ ହୋନ୍ତି । ଏହାକୁ ଭକ୍ତିର ଧରନ୍ତି । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ପଞ୍ଚପଞ୍ଚାଶତୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଷଟ୍‌ପଞ୍ଚାଶତ୍ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ପୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ପଚାରନ୍ତି । ହେ ନାଥ ଶୁଣ ଯଦୁପତି । ଏ ଷଡ଼ଚକ୍ର ଦେହପୁରେ । ଶବଦ ଦ୍ୱାଦଶ ପ୍ରକାରେ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭଗବାନ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଚରଣେ ଶରଣ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବାକ୍ୟେ ଚକ୍ରଧର । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାର । ଏଥିରେ ଦ୍ୱାଦଶ ଶବଦ । କହିବା ଶୁଣ ଚକ୍ରଭେଦ । ନାସାରେ ଶବଦ ଯେ ବୁଝ । ବେନି କର୍ଣ୍ଣରେ ବେନି ମନ୍ତ୍ରୀ । ବେନି ଚକ୍ଷୁରେ ନିରଞ୍ଜନ । ଓଷ୍ଠରେ ବେନି ଶବ୍ଦ ଧେନ ।

ମୁଖଟିରେ ଶବଦେବଙ୍କ ଧେନ । ଗୁହ୍ୟ ଶବଦର ପ୍ରମାଣ ॥ ଅର୍ଦ୍ଧଜିହ୍ୱା ସଲଖେ ନାଦ । ଦଶ ଶବଦ ଅଛେ ଭେଦ ॥ ମୂଳ ଶୂନ୍ୟ ଶବେ ଶୁଭଇ । ସ୍ୱଧିଙ୍କା ବ୍ରଅ ଶଦ୍ଦ ହୋଇ ॥ ଏହୁ ମୂଳ ହୋ ସେ ଶବଦେ ପଦ୍ମରେ ଭ୍ରମଇ ଯେ ନାଦ ॥ ସେ ପଦ୍ମ ଭିତରେ ରହଇ । ଏ ଷଡ଼ଚକ୍ର ଭେଦ ବହି ॥ ଅର୍ଦ୍ଧ ଜିହ୍ୱା ସଲଖେ ବାଟ । ପଚ୍ଛେ ଭଲଗ୍ନେପା କବାଟ ॥ ସେ ଦ୍ୱାରୁ ପବନ ବାହାରେ । ଦ୍ୱାଦଶ ଦ୍ୱାରେ ସେ ବହରେ ॥ ବସ୍ତୁ ଦ୍ୱାରେ ଭନ୍ନ ବାଜେ । ଅନନ୍ତ ଧ୍ୱନି ଶୂନ୍ୟେ ବାଜେ ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଷଟ୍‌ପଞ୍ଚାଶତୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ସପ୍ତପଞ୍ଚାଶତ୍ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ପୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ପଚାରଇ । ହେ ନାଥ ଶୁଣ ଭବଗାହ୍ମୀ । ଏ ତନପୁରେ ତୋ ବସ୍ତି ॥ କେଉଁ ସ୍ଥଳରେ ତୋର ସ୍ଥିତି ॥ ଏ ବାକ୍ୟ କହ ଦାମୋଦର । ନମଇଁ ଚରଣେ ତୁମ୍ଭର ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମନଦେଇ । ଏ ଜ୍ଞାନ ତୋତେ ମୁଁ ବୁଝାଇ ॥ କଣ୍ଠକୁ ଶିଖା ଯାଏ । ସ୍ୱର୍ଗ ବୋଲିଣ ବେଦ କହେ ॥ କଣ୍ଠରୁ କଟି ଯାଏ ହୋଇ । ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ବୋଲିଣ ବେଦ କହି ॥ କଟିରୁ ପାଦଯାଏ ଶୁଣ । ପାତାଳବୋଲି ହୋ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ॥ ଶୁଣ ତୁ ଦେହର ବିଚାର । ଯେଣୁ ତୋହର କାୟା ସ୍ଥିର ॥ ପାତାଳ ବରୁଣ ନଗର । ସମସ୍ତ ନାଗଙ୍କ ଘର ॥ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଯେମନ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ଶୁଣ ପାଣ୍ଡବ ମହାରଥା ॥ ଗୁହ୍ୟରେ ଗଣେଶ ଯେ ବହି । ଅସୁର ଗୁରୁ ସେହିଠାଇଁ ॥ ଲିଙ୍ଗ ଚକ୍ରରେ

ଷଡ଼ାକ୍ଷର । ତହିଁରେ କାମେଶ୍ୱର ଘର ॥ କାମାକ୍ଷୀ ପକ୍ଷୀ ସେହୁଠାବର । ବସି ଯେ ଅଛୁ ସେ ସ୍ଥାନରେ ॥ ଦଶ ଅକ୍ଷର ନାଭି କହୁ । ବ୍ରହ୍ମା ନଗର ସେ ଅଟଇ ॥ ଶୁଣୁ ତୁ ହୃଦର ବଗୃର । ବସେ ତହିଁ ଦ୍ୱାଦଶାକ୍ଷର ॥ ଆପଣେ ପ୍ରଭୁ ଦାମୋଦର । ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କି ଘେନିଣ କୋଳର ॥ କଣ୍ଠରେ ଈଶ୍ୱର ରହଇ । ପାର୍ବତୀ ଘେନି ବହଳଇ ॥ ତହିଁ ଷୋଡ଼ଶାକ୍ଷର ରହେ । ବେନି ଦଳଟି ଥକାଶଏ ॥ ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟର ଏ ନଗର । ହଂସ ଭଜୁଛି ବେନାକ୍ଷର । ତହିଁ ଉପରେ ଅର୍ଦ୍ଧ ମାତ୍ରା । ମାତ୍ରା ଉପରେ ଠୂଳ ଚିତା ॥ ଠୂଳ ଉପରେ ଶୂନ୍ୟ ରହୁ । ଶୂନ୍ୟ ଉପରେ ଭ୍ରବଗ୍ରାହ୍ମ ॥ ସେଠାରେ ଜଗତ ଗୋସାଇଁ । ଅଷ୍ଟଦଳଟି ଯହିଁ ରହୁ ॥ ତହିଁ ଭିତରେ ଲୀଳା ମୋର । ଶୁଣ ହୋ ପାଣ୍ଡୁର କୁମର ॥ ଏମନ୍ତେ ଅଟଇ ଅଶେଷ ॥ ମୋର ବିଭୂତ ଲୀଳା ଶେଷ । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ ॥ ସେ ବ୍ରହ୍ମପାଦେ ମୋର ଆଶ । ୨୫ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନସମ୍ବାଦେ ନାମ ସପ୍ତପଞ୍ଚାଶତୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଅଷ୍ଟପଞ୍ଚାଶତ୍ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ପୁଣି ପଚାରଇ । ହେ ନାଥ ଯଦୁ କୁଳସାଇଁ ॥ ଅରିଭଞ୍ଜନ ଅଚ୍ୟୁତ । ତୁ ନାଥ ପ୍ରାଣ ପଞ୍ଚଭୂତ ॥ ଭୂମିରସଟି କେ ବୋଲଇ । କେମନ୍ତେ ଆକାଶ ସର୍ଜଇ ॥ ରସଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଭୂମିରସ । କେମନ୍ତେ ସର୍ଜଇ ଆକାଶ ॥ ଏ ବାକ୍ୟ କହ ଦାମୋଦର । ପୁରାଣ ପୁରୁଷ ଈଶ୍ୱର । ୫ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ- ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବାକ୍ୟେ ଯଦୁବଂଶୀ । କହନ୍ତି ଅର୍ଜ୍ଜୁନକୁ ହସି ॥

ହେମାକାଶଂ ମହାକାଶଂ ଠୂଳଶୂନ୍ୟ ଚ ସଗ୍ରହଃ ।
ନଦନ୍ତ୍ୟା ମମ ବ୍ରହ୍ମ ବ୍ୟାପିତଂ ସଚରାଚରଂ ॥

ଅର୍ଜୁନ ଶୁଣ ତୁ ସନ୍ଦେଶ । କହିବା ତୋତେ ଭୂମିରସ ॥ ଅସ୍ଥି ବୀଜର ପରେ ହର । ଠୂଳ ଶୂନ୍ୟରେ ରସ ପୁର ॥ ଭୂମି ରସଟି ଜଳ କହି । ଅଦତ୍ୟ ଅଷ୍ଟମାସ ଯାଇ ॥ ତାହାର ଉତ୍ତୁ ସମସ୍ତରେ ଜଳ ଛାଡ଼ଇ ଏ ସଂସାରେ ॥ ସେ ଜଳେ ଜଗତଶୀତଳ । କୃଷକେ କୃଷି କର ଚଳ ॥ ଏଣୁକି ଜଳ ଭୂମିରସ । ଶୁଣ ସୁମନେ ପାଣ୍ଡୁ-ଶିଷ୍ୟ ।୧୨। ଦେହକୁ ଭୂମି ବୋଲି କହି । ଜୀବଟି ଭୂମିରସ କହି ॥ ଅନ୍ତୁର ଶୁଣ ତୁ ସନ୍ଦେଶ । କୃଷ୍ଣର ନାମ ଭୂମିରସ ॥ ମାତାଗର୍ଭରେ ଯେବେ ଥିଲି । ଭୂମି ରସଟି ଖାଉଥିଲି ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ଭୂମି ରସରେ ମୋର ଅଶ ॥

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଅଷ୍ଟପଞ୍ଚାଶତୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ଊନଷଷ୍ଟିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅରତ ଭଞ୍ଜନ କେଶବ । କହ ହେ ଭକତ ପ୍ରସ୍ତାବ ॥ ଅହେ ଗୋବିନ୍ଦ ଦାମୋଦର । ପଦ୍ମନୟନ ଗଦାଧର ॥ କୀଟ ପତଙ୍ଗ ଖଗ ମୃଗ । ସତ୍ସଙ୍ଗେ ହେଲେ ମୋକ୍ଷଯୋଗ ॥ କୀଟ ପତଙ୍ଗ କେ ହୋଇଲି । ଖଗ ମୃଗଟି କାହିଁ ଥିଲି ॥ କେଉଁ ସ୍ଥାନ-ରେ ସାଧୁଥିଲେ । ଏହାଙ୍କୁ କେମନ୍ତେ ତାରିଲେ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭଗବାନ । ନମସ୍ତେ ଅରତଭଞ୍ଜନ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ— ଅର୍ଜୁନ ବାକ୍ୟେ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିଧାନ ॥ ଏବେ କହିବି ମୁହିଁ ତୋତେ । ଶୁଣ ତୁ ସାବଧାନ ଚିତ୍ତେ ॥ କୀଟ ଯେ ନୟନେ ବସଇ । ପତଙ୍ଗବୋଲି ମୁଖ କହି ॥ ଖଗ ତୋ ନାସିକା

ପ୍ରମାଣ । ମୃତ ଯେ ଅଛଇଁଟି ଜଣ୍ତ ॥ ସାଧୁ ପୁରୁଷ ଯେ ବୋଲଇ । ପୁଣି ଅର୍ଜୁନ ଦେବା ଇହ ॥ ସେ ଜ୍ୟୋତିବ୍ରହ୍ମ ସାଧୁ ଜାଣ । ଏହାଙ୍କୁ କରନ୍ତି କାରଣ ॥ ପ୍ରଳୟ ଯେତେଦିନ ହୋନ୍ତି । ଏ ସବ ଜ୍ୟୋତିରେ ମିଶନ୍ତି ॥ ଏହାଙ୍କ କହି ଗୋଚରାର୍ଥ । ଏବେ କହିବା ବାହ୍ୟମତ ॥ ନାମବ୍ରହ୍ମଟି ସାଧୁ କହି । ସେ ନାମ ଭଜ ସାଧୁ ପାଇ ॥ ବୃକ୍ଷ ପାଷାଣ ତରୁ ତୃଣ । ସୃଷ୍ଣନ୍ତେ ହୁଅନ୍ତି କାରଣ ॥ ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ॥

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଦ୍ୱିନଷଷ୍ଟିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଷଷ୍ଟିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ପୁଣି ପଚାରିଲେ । ସଂଶୟ ମନରେ ରହିଲା ॥ ଅର୍ଜୁନ ପଚାରଇ ଭେଦ । ଉଦ୍ଧବେ ଦେଲେ ରତ୍ନପାଦ ॥ ରତ୍ନପାଦୁକାର ଯେ ଅର୍ଥ । ମୋତେ କହିବା ଜଗନ୍ନାଥ ॥ ତେବେ ଏ ସଂସାରୁ ତରିବ । ଏକାନ୍ତେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲଭିବ ॥ ତାର ହୃଦୟ-କଥା ହରି । ଜାଣିଲେ ମୁକୁନ୍ଦ ମୁରାରି ।୫। ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—

ପାଦପଦ୍ମ ମୁଖପଦ୍ମ ଚକ୍ଷୁ ପଦ୍ମାଙ୍ଗ ସଂସ୍ଥିତା ।
ହୃଦପଦ୍ମଞ୍ଚ କର୍ଣ୍ଣଂ ତୁ ଷଡ଼ପଦ୍ମ ସୁପ୍ରକାଶିତାଂ ।

ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନଦେଇ । ଗୁପତ କଥା ତୋତେ କହି ॥ ତୁ ଯେତେ କଥା ପଚାରିଲୁ । ସଂଶୟ କଥା ଯେ ଚେତିଲୁ ॥ ସେ କଥା ଶୁଣ ମନସ୍ଥିରେ । କହିବା ଯୁଗାନ୍ତ ବିସ୍ତାରେ ॥ ଉଦ୍ଧବ ପଛେ ଚଳିଯାନ୍ତେ । ଦେହକୁ ପାଇଲା ସେ ପଥ ॥ ଦେହକୁ ଧରିଥିଲା ଯଡ଼ । ତମ୍ଭା ଧାଅନ୍ତେ ଦେହ ଛାଡ଼ ॥ ତମ୍ଭାକୁ ଧରିଥିଲା ସଡ଼ଙ୍ଗ ।

ଗୌପ୍ୟ ପାଇଲ ଯାଇ ବେଗେ । ପୁଣ ସେ ଗୌପ୍ୟ ଥିଲ ଧରି । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପାଇ ଦୂର କରି ॥ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପାଇ ନେଉଥିଲ । ଘାସ ପାଆନ୍ତେ ଛାଡ଼ିଦେଲ । ଘାସକୁ ବାଟେ ଛାଡ଼ିଗଲ । ପରେଶ ପ୍ରସ୍ତର ପାଇଲ । ପରଶ ପରମର ପାଦ । ଶୂନ୍ୟ ଶବଦ ଜ୍ୟୋତଭେଦ । ସେହି ଶବଦକୁ ଧଇଲ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ବରଷା ସେ ବଞ୍ଚିଲ । ଯିଏ ଯେ ସୁବର୍ଣ୍ଣକୁ କହି । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଶୂନ୍ୟ ପାଦ ହୋଇ । ସେହି ମଣିକୁ ଭେଟଇ ॥ ମହାନିଶିକାରେ ମଜଇ । ଉଦ୍ଧବ ଯେଉଁ ପାଦନେଲ । ସେ ପାଦ ଶରଣେ ପୋ ବହିଲ । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ୬୦ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଷଷ୍ଟିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଏକଷଷ୍ଟିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । ଆହୁରି କଥାଏ ପୁଚ୍ଛଇ ॥ ସାର ଉଦ୍ଧରି ଦାମୋଦର । ଉଦ୍ଧବେ ଦେଲେ ସୁଧାଧାର । ଏ ଅର୍ଥ କହ ମୋତେ ଫେଇ । ନମସ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ଭାବ-ଗ୍ରାହୀ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାର । ଅର୍ଜୁନ ବାକ୍ୟେ ଚକ୍ରଧର ॥ ଶୁଣ ହୋ ପାର୍ଥ ମନ ଦେଇ । ମୋ ପାଦପଦ୍ମ ଦେବା କହି ॥ ମୋ ପାଦପଦ୍ମ କ୍ଷୟ ହୋଇ । ତହିଁରେ ଷଡ଼ପଦ୍ମ ରହି ॥ ସେ ପାଦପଦ୍ମ ବିନ୍ଦୁ କହି । ସେ ବିନ୍ଦୁ ଅମୃତ ଝରଇ । ସେ ମକରନ୍ଦ ସୁଧାଧାର । ଉଦ୍ଧବେ ପିଇଲେ ନିରନ୍ତର ।

ଯଃ ପଦ୍ମ ମକରନ୍ଦସ୍ୟ ଷଡ଼୍ ଚକ୍ର ସୁପ୍ରକାଶିତଃ ।
କ୍ଷୁଧାତୃଷା ଭୟଂ ନାସ୍ତି ମମ ନାମ ପ୍ରକାଶିତଃ ॥

ସେ ପଦ୍ମସାର ଧାର ବହ । ସେ ମକରନ୍ଦ ଧାର କହ ॥ ପଦ୍ମ-ରେ ପାଦ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ । ଏଣୁଟି କୃଷ୍ଣ ପାଦ କହ ॥ ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ଜ୍ଞାନ ସାର । ଏ ଷଠ ପଦ୍ମର ବିଚାର ॥ ବାଳ ମୁକୁନ୍ଦ ରୂପେ ହର । ସେ ମକରନ୍ଦ ପାନ କର ॥ ପ୍ରତାପୀ ବୀର ଶୁଣି ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ॥

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଏକଷଷ୍ଠିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—※—

ଦ୍ୱିଷଷ୍ଠିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ – ଅର୍ଜୁନ ଶିରେ ଦେଇ କର । ବୋଲଇ ଶୁଣ ଦାମୋଦର ॥ ଅଜ୍ଞାନ ମୋହେ ମୁଁ ପଡ଼ିଲି । ତୋ ପଦ୍ମପାଦ ପାଶୋରିଲି ॥ ତୋହର ନାମ ନାବେ ବସି । ତରିବ ଘୋର କଳରାଶି ॥ ଅଜାତ ପକ୍ଷୀର ଚରିତ । କହ ହେ କମଳାର କାନ୍ତ ॥ ଅଜାତ ପକ୍ଷୀ କାହିଁ ଥିଲା । ସେ ପୁଣି ମାତାକୁ ଡାକିଲା ॥ ତାହାର ମାତା ପିତା କାହିଁ । ତାର ଆହାର କେଉଁଠାରେ ॥ ଏ କଥା କହ ପଦ୍ମନାଭ । ତୋର ଚରଣେ ବଡ଼ ଲୋଭ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ – ଅର୍ଜୁନ ବଚନେ ମାଧବ । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ପ୍ରସ୍ତାବ ॥

ପରମା ମାତୃକା ରାଧା ରାଧାୟାଂ ପ୍ରକୃତ ସ୍ଥିତା ।
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କୋଟି ମଣ୍ଡଳାଞ୍ଚ ରାଧା ଅଙ୍ଗ ପ୍ରକାଶିତା ॥

ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନଦେଇ । ଗୁପତ ଜ୍ଞାନ ଏ ଅଟଇ ॥ ଅଜାତ ଶୂନ୍ୟେ ଜାତ ହୋଇ । ଶୂନ୍ୟରେ ଡିମ୍ବକେ ପାରଇ ॥ ଡିମ୍ବ ପାରଣି ମାତା ଗଲା । ରାଅ ଲୀଳାରେ ଗୁପ୍ତ ହେଲା ॥ ମାତା ପିତାଙ୍କୁ ସେ ନ ଦେଖି । ଶୂନ୍ୟରେ ରାଅ ନାମ ଡାକି ॥ ରାଅ ତାହାର ମାତା

ହୋଇ । ମଅଣ୍ଟି ବୋଲି ତାକୁ କହି ॥ ନୀଳଜୀମୂତ ଦେହ ତାର
ନାତ୍ୟଗନ୍ଧରେ ତାର ଘର ॥ ସଖା ତାହାର କେହି ନାହିଁ । ସଖା
ତା ପଞ୍ଚଭୂତ ହୋଇ ॥ ଏମନ୍ତ ମହିମା ଯାହାର । ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ
ମହାବୀର ॥ ସ୍ୱଅ ଘୁଡ଼ ସେ ମଅରେ ମିଶେ । ମଅଣ୍ଟି ମିଶାଇ
ଆକାଶେ ॥ ପଞ୍ଚଭୂତରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ । ପଞ୍ଚଭୂତରେ ଶୂନ୍ୟେ
ଯାଇ ॥ ଅଜାତ ପକ୍ଷୀ ଜୀବହୋଇ । ତାହାର ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ ନାହିଁ ॥
କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୨୦ । ଇତି
ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ
ଦ୍ୱିଷଷ୍ଠିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—※—

ତ୍ରିଷଷ୍ଠିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ ପଚାରଇଁ ମୁହିଁ ॥ ପୂର୍ବେ ଯେ କପିଳ ନଗରେ । କନ୍ୟାଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଆକାରେ ॥ ସେ କନ୍ୟା ବିଧବା ହୋଇଲା । ତା ପତି ବସି ଶୋକ କଲା ॥ ଏ କଥା କହ ନାଥ ମୋତେ । ସଂଶୟ ଫେଡ଼ ମୋର ଚିତ୍ତେ ॥

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ

ବ୍ରହ୍ମବନ୍ଧୁ ଶିବମେକଞ୍ଚ ବିଅଞ୍ଚ ଯେନ ସମ୍ଭବ ।
ଅାଦଶକ୍ତ ଭୟଂ ନାସ୍ତି ପାର୍ବତୀପତି ଈଶ୍ୱର ॥

ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ହେତୁ ଦେଇ । କହିବା ଭୂଗୋଳକୁ ଫେଇ ॥ ପ୍ରଥମେ ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ଣୁ ଶିବ । ନିରାକାର ରୂପେ ସମ୍ଭବ ॥ ପ୍ରଥମେ ଜଳଧି ମନ୍ଥିଲେ । ସେଠାରୁ ବିଷ ଜାତ ହେଲେ ॥ ଶିବ ଭକ୍ଷିଣ ମୋହିଗଲେ । ତା ଦେଖି ପାର୍ବତୀ କାନ୍ଦିଲେ ॥ କାନ୍ଦଣ କଙ୍କଣ କାଢ଼ିଲେ । ବିଧବା ଅବସ୍ଥା ହୋଇଲେ ॥ ତକ୍ଷଣେ ଶିବ ଚେତା ପାଇ । ସ୍ୱେଦନ କଲେ ଦେବ ସାଇଁ ॥ ଏ ପରମାର୍ଥର ବିସ୍ତାର ।

କହିବା ଶବ୍ଦାର୍ଥ ସାର ॥ କପିଳ ନଗ୍ର ଦେହ ଜାଣ । କଳ୍ପନା କନ୍ୟାଟି ପ୍ରମାଣ ॥ ଯହୁଁ ପ୍ରଳୟ କାଳହେଲା । ଜୀବ ଶରୀରୁ ଛାଡ଼ିଗଲା ॥ ଛାଡ଼ନ୍ତେ ଏ ଜୀବ ଚରମ । ଦେହ ହୋଇଲା ସର୍ବ ଶୂନ୍ୟ ॥ ଜୀବ ଯେ ଛାଡ଼ିଲା ତକ୍ଷଣି । ପରମ କରଇ ବେଦନ ॥ କଳ୍ପନା ଚକ୍ଷୁରେ ଯେ ଥିଲା । ଲୋତକ ଧାର ସେ ବହିଲା ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ତ୍ରିଷଷ୍ଠିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଚତୁଃଷଷ୍ଠ ତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ବଚନ । ଶୁଣ ହେ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ । ଶ୍ରୀ ଭାଗବତ ସ୍କନ୍ଧ ହେଲା । ମହା ପୁରାଣ ବୋଲାଇଲା ॥ ଏ ଅର୍ଥ ଫେଡ଼ି ମୋତେ କହ । ମନରୁ ଫେଡ଼ ମୋ ସଂଶୟ ॥ ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ତୋଷହୋଇ ॥ ତୋତେ ମୁଁ ଦେଉଅଛି କହି ॥ ମାତାର ପଦ ଗୋଟି ଥିଲା । ତହିଁରେ ବାଦ ପୂରାଇଲା ॥ ମହା ପୁରାଣ ତହୁଁ ହୋଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳରେ କହି ॥ ଭଣଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଚତୁଃଷଷ୍ଠିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ପଞ୍ଚଷଷ୍ଠିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ - ଅର୍ଜୁନ ବୋଲେ ଭଗବାନ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଚରଣେ ଶରଣ ॥ କୌସ୍ତୁଭମଣି କେଉଁ ହେଲା । ଜଳକେ

କାହୁଁ ଅଣିଦେଲ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ – ଅର୍ଜୁନ ବାକ୍ୟେ ଚିତ୍ତଧର । କହନ୍ତ ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାର ॥ ଉଦ୍ଧବ ଏକଦିନକରେ । ବନେ ପଶିଲ ମୃଗୟାରେ ॥ ବୁଲଇ ଚହନ କାନନ । ପଡ଼ିଛି କୌସ୍ତୁଭ ରତନ ॥ କଣ୍ଠଠାରୁ ତାହାର ନାହିଁ । ମୁଣ୍ଡ ତା ରାମ ନାମ ଗାଇ ॥ ଉଦ୍ଧବ ମୃଗପ୍ରାୟ ମଣି । ବାଣ ବିନ୍ଧିଲ ଗୁଣଟାଣି ॥ ସେ ବାଣ ବେଗେ ଚାଲି ଗଲା । ପଡ଼ିଛି ମୁଣ୍ଡକୁ ଦେଖିଲ ॥ ତକ୍ଷଣେ ବାହୁଡ଼ିଲ ବାଣ । କହେ ଉଦ୍ଧବକୁ ବଚନ ॥ ମୃଗ ଶୂକର ନୁହେଁ କିଛି । ମୁଣ୍ଡ ଗୋଟିଏ ପଡ଼ିଅଛି ॥ ରାମନାମ ସେ ମୁଣ୍ଡ ଡାକ ॥ ଉଦ୍ଧବ ମୁଣ୍ଡକୁ ନିରେଖି । ତକ୍ଷଣେ ମୁଣ୍ଡକୁ ଧଇଲ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ସୂତ୍ରରେ ଗୁନ୍ଥିଲ ॥ ସେ ମୁଣ୍ଡ କଉସ୍ତୁଭ ମଣି । ଅମ୍ଭ ଗଳାରେ ଲମ୍ବେ ପୁଣି । ସେ ମନ୍ଦିଥିଲେ କ୍ଷୁଧା ତୃଷା । ନିରାକାର ଭବନେ ବସା ॥ ମଣି ଦର୍ଶନେ ମୋର ଆଶ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ପଞ୍ଚଷଷ୍ଠିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—※—

ଷଟ୍‌ଷଷ୍ଠିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ହୋଇ କୃତକୃତ । ତୁମ୍ଭ ଗଳାରେ ସେ ଲମ୍ବିତ ॥ କାହାକୁ ବୈଜୟନ୍ତୀ କହ । ପୁଚ୍ଛଇ କୃଷ୍ଣମୁଖ ଚାହିଁ ॥ ସେ ମାଳା ଯେତେକ ଚରିତ । ତୁମ୍ଭ ଗଳାରେ ସେ ଲମ୍ବିତ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ । ଗୋଲକପୁରେ ନିତ୍ୟରହି ॥ ବିରାଟ ନିଜସ୍ଥାନ ସେହି । ନିତ୍ୟେ ତହିଁରେ ବିଶ୍ରାମଇ ବିରାଟ ଶରୀର ବିସ୍ତାର । ଚଉଦ ମାଳା ତା ଗଳାର ॥ ଅମ୍ଭେ ତାଠାରୁ ତହୁଁ ଜାତ । ସେ ନିରାକାର ଅମୃତାତ ॥ ତହୁଁ ଯେତେକ ସଖୀଛନ୍ତି । ବୈଜୟନ୍ତୀ ସେ ଅଟନ୍ତି ॥ ଜାତ ବିରବା ବେଳେ

ସେହ୍ନ । ତାଙ୍କ ଗଳାରୁ ମାଳା ଦେଇ । ଶୂନ୍ୟରେ ବାନ୍ଧୁ ଦେ ଗଲିଲ ॥ ବ୍ରହ୍ମ ଶବ୍ଦରେ ସେ ମିଶିଲ । ବ୍ରହ୍ମ ନାମଟି ମାଳାହୋଇ ॥ ସେ ମାଳା ଜଗତେ ସଞ୍ଚରି । ଶୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଷଟ୍‌ଷଷ୍ଟିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ସପ୍ତଷଷ୍ଟିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ପୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବିନୟରେ । ପଚାରି କୃଷ୍ଣର ପୟରେ ॥ ଯେ ପୂର୍ବକାଳେ ଅବତାରେ । ଧରିଲେ ଶୂକର ରୂପରେ ॥ ପୃଥିବୀ ଦନ୍ତରେ ଧରିଲେ । କାହା ଉପରେ ଉଭା ହେଲେ । ଏ ବାକ୍ୟ କହ ଦାମୋଦର । ପୃଥିବୀ ତୋ ଦନ୍ତେ ସୁନ୍ଦର ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ । କହିବା ଭୂଗୋଳକୁ ଫେରି ॥ ଯେ କାଳେ ଶୂକର ଶରୀର । ପୃଥିବୀ ଦନ୍ତେ ସେ ସୁନ୍ଦର ॥ ଶିଶିର ଦୁର୍ବା ଅଗ୍ରେ ଯେହ୍ନେ । ମୋହର ରୂପ ଅଟେ ତେହ୍ନେ ॥ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣଟି ଅଟେ ଦେହେ । ମୋ ରୂପ ତେହ୍ନେ ଶୋଭାପାଏ ॥ ଶିଶିର ଟୋପାର ଆକାର । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମୋ ଦନ୍ତ ଶିଖର ॥ ଅନନ୍ତ ଆସନ ଉପରେ । ଉଭା ମୁଁ ହୋଇଲି ନିଷ୍ଟଳେ ॥ ସକଳ ମୋହର ସଂସାର । ଅନନ୍ତ ମୋର ଗର୍ଭଧର ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ ॥ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ସପ୍ତଷଷ୍ଟିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଅଷ୍ଟଷଷ୍ଠିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ମନେ ବିଚାରଇ । ସଂଶୟ ଫେଡ଼ି ପଚାରଇ । ହେ ପ୍ରଭୁ ତୁମ୍ଭର ପୟର । ଲମ୍ବ ହୋଇଛି କେଉଁ ଠାର । ସେ କଥା କହିବା ବିସ୍ତାର । କୁକର୍ମମାନ ଦୂର କର । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଜାଣିଲେ ପ୍ରଭୁ ଚକ୍ରଧର । କହିଲେ ଶ୍ରୀରଙ୍ଗ ଅଧର । ବୋଇଲେ ଶୁଣ କୁନ୍ତୀସୁତ । ଶୁଣିଲ ହୃଦୟ ବାରତ । ମନରେ ଭୟ ତୁ ନ କଲୁ । ସଂଶୟ ଫେଡ଼ି ତୁ ପୁଚ୍ଛିଲୁ । ୬ । ବୋଇଲୁ ତୁମ୍ଭର ପୟର । ଲମ୍ବ ହୋଇଛି କେଉଁଠାର । ସେକଥା କହିବା ବିଚାର । କୁକର୍ମମାନ ଦୂରକର । ଯେ କାଳେ ବାମନ ମୂରତି । ନାଭିରୁ ପାଦ ଉତପତି । ସେ ପାଦ ଆକାଶକୁ ଗଲା । ବ୍ରହ୍ମା ଯେ ଗଙ୍ଗାକୁ ଢାଳିଲା । ସେ ଗଙ୍ଗା ନଖ କୋଣେ ରହି । ତେଣୁ ମୋ ପାଦ ଲମ୍ବ ହୋଇ ।୧୧। ଗୁପତ ବ୍ରହ୍ମା ଏ ବୋଲଇ ତିନି ଚରଣ ମୋର ହୋଇ । ଦୁଇ ପାଦଟି ଏ ମୋହର । ମଧ୍ୟ ପଦଟି ଯେ ଉତର । ଶୂନ୍ୟରୁ ବିନ୍ଦୁ ଯେ ଖସିଲା । ସେହିଟି ଲମ୍ବ ପାଦ ହେଲା । ୧୪ । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୨୫ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଅଷ୍ଟଷଷ୍ଠିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଊନସପ୍ତତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ ପଚାରିବି ମୁହିଁ । ୧ । ପୁଣ୍ୟ କରିବ ପୁଣ୍ୟ କାଳେ । ନିଷେଧ ନ କରିବ ଢାଳେ । ପୁଣ୍ୟକାଳଟି କେଉଁଟଇ । ନିଷେଧ କେଉଁକେ ନ କରଇ । ଏ ଜ୍ଞାନ କହ ଦଇତାରି । ଶୁଣିଲେ ଯିବି ମୁଁ ନିସ୍ତରି ।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବଚନେ ମାଧବ । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ପ୍ରସ୍ତାବ । ୫ । ସ୍ତ୍ରିଗ୍ଣଙ୍କ ରଜୋବତୀ କାଳେ । ପୁଣ୍ୟ କରିବ ସେହି ବେଳେ ॥ ଅନ୍ୟ ଦିବସେ ନ ଛୁଇଁବ । ବ୍ରହ୍ମବଧ ଦୋଷଲଭିବ ॥ ସେ ପୁଣ୍ୟକାଳେ ପୁଣ୍ୟକଲେ । ତହୁଁ ପୁରୁଷ ହୁଏ ଭଲେ । ୮ । ଅନ୍ୟ ଦିବସେ ବ୍ୟର୍ଥ ଯାଇ । ତେଣୁ ଯେ ପାତକ ହୁଅଇ ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୧୦ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଊନସପ୍ତତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

— ※ —

ସପ୍ତତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ପଚାରଇ । କହ ହେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଗୋସାଇଁ । ୧ । ଶଶାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡେ ଶୃଙ୍ଗଜାତ । ବନ୍ଧ୍ୟା ଯେ ପ୍ରସବଇ ସୁତ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ମୋତେ ଫେଡ଼ି । ନମସ୍ତେ କମଳାର ସାଇଁ ॥ ବନ୍ଧ୍ୟାଟି କେଉଁ ବୋଲାଇଲା । ସୁତ କେମନ୍ତେ ପ୍ରସବିଲା ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶଶାଙ୍କ ବୋଲି ଯାହା କହି । ଜ୍ୟୋତି ରୂପଟି ସେ ବୋଲାଇ ॥ ବିକୁଣ୍ଠ ପରେ ଜ୍ୟୋତି ଥାଇ । ଶଶାଙ୍କ ଶୃଙ୍ଗ ସେ ବୋଲାଇ । ୬ । ଚକ୍ଷୁ ଉପରେ ବିଜେ କରି । ସେହିଟି ବନ୍ଧ୍ୟାରୂପ ଧରି ॥ ଜନ୍ମ ମରଣ ତାର ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରିଗ୍ଣ ପୁରୁଷ ସେ ନୁହଇଁ ॥ ପରମ ପୁରି ବୋଲି ଜାଣ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କରଇ ଭିଆଣ ॥ କେବଳ ଥାଇ ଜନ୍ମ ନାହିଁ । ଏଣୁଟି ବନ୍ଧ୍ୟା ବୋଲି କହି ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ସୁଜନେ ନ ଘେନିବ ଦୋଷ । ୧୧ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ସପ୍ତତିତମୋଽଧ୍ୟାୟ ।

—※—

ଏକସପ୍ତତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବିନୟ ବଚନେ । କହଇ କୃଷ୍ଣ ସନ୍ନିଧାନେ । ୧ । କଥାଏ ପଚ୍ଚରିବି ତହିଁ । ଫେଡ଼ିବ ସଂଶୟ ଗୋସାଇଁ । ୨ । କର୍ମ ସରିଲେ ଫଳ କ୍ଷୟେ । ଲଭଧ କ୍ଳେଶ ମାନ ରହେ । ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭଗବାନ । ନମଇଁ ତୁମ୍ଭର ଚରଣ । ୪ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବାକ୍ୟେ ଦାମୋଦର । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାର । ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ କହଇ । ଜୀବକୁ କର୍ମବୋଲି କହି । ତାହା ସରିଲେ ଫଳ ନାହିଁ । ଜୀବ ପରମ ଫଳ ହୋଇ । କର୍ମ ସରିଲେ ନାଶ ଯାଇ । କ୍ଳେଶ ବୋଲନ୍ତେ ଦେହ କହି । ଏ ଦେହ ମାଟିରେ ମିଶଇ । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୧୦ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଏକସପ୍ତତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦ୍ୱିସପ୍ତତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବିନୟ ଭାବରେ । ପଚାରଇ କୃଷ୍ଣର ପୟରେ । କଥାଏ ପଚ୍ଚରିବି ମୁହିଁ । ଫେଡ଼ିବ ସଂଶୟ ଗୋସାଇଁ । ଏକଇ ବୃକ୍ଷେ ହଂସ ଦୁଇ । ବସନ୍ତି ପ୍ରିୟଭାବ ବହି । ୩ । ବୃକ୍ଷର ଫଳ ଯେ ଭୁଞ୍ଜିଲା । କେମନ୍ତେ ଜଳରେ ପଡ଼ିଲା । ଏ କଥା କହ ଦଇତାରି । ନମସ୍ତେ ମୁକୁନ୍ଦ ମୁରାରି । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଭୃତ୍ୟ ବଚନେ ଚକ୍ରଧର । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିଚାର । ଦେହକୁ ବୃକ୍ଷ ବୋଲି ଜାଣ । ଜୀବ ପରମ ଦୁଇ ପୁଣ । ଏ ବୃକ୍ଷେ ବେନି ପକ୍ଷି ଥାନ୍ତି । ଏକ ଅପରେକ ନ ଦେଖନ୍ତି । ପାପ ଫଳଟି ଯେ

ଅଟଇ । ଜୀବ ତା ଅବଶ୍ୟ ଭୁଞ୍ଜଇ ॥ ପରମ ଥାଇ ସାକ୍ଷୀ ରୂପେ । ଉଦାସୀ ମତେ ସର୍ବେ ଦେଖେ ॥ ଜୀବଟି ପାପଫଳ ପାଇ ମାୟା-କାଳରେ ସେ ପଡ଼ଇ ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୧୧ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଦ୍ୱିସପ୍ତତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ତ୍ରିସପ୍ତତିତମୋଽଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ବୋଲେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଶୁଣ ହରି । କହିବା ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାରି ॥ ଯଦୁ ରାଜନ ଅବଧୂତ । ଏ ବେନି ଜନଙ୍କ ଚରିତ ॥ ଯଦୁ ରାଜନ କେହ୍ନ ପୁଣ । ଅବଧୂତଟି କେ ପ୍ରମାଣ ॥ ଏ ଜ୍ଞାନ କହ ନାରାୟଣ । ନମସ୍ତେ କମଳ ଲୋଚନ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ ଶୁଣ ଭକତ ସାମରଥା । କହିବା ତୋତେ ତତ୍ତ୍ୱ କଥା ॥ ଯଦୁରାଜନ ଜୀବ ହୋଇ । ପରମ ଅବଧୂତ କହି ॥ ମୀନଟି ଜୀବ ବୋଲି ଜାଣ । ଚୈତନ୍ୟ ପରମ କାରଣ ॥ ଚୈତନ୍ୟ ମନକୁ ଯେ କହି । ଶୁଣ ହେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଭାଇ ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ତ୍ରିସପ୍ତତି-ତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଚତୁଃସପ୍ତତିତମୋଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଲେ ଭଗବାନ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଚରଣେ ଶରଣ ॥ ଯାବତ ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦଶେ । ତାବତ ଏ ବ୍ରହ୍ମ

ପ୍ରକାଶେ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭଗବାନ । ତୋ ପାଦ ଜଗତ କାରଣ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ-କହନ୍ତି କମଳାର ବର । ଶୁଣ ହେ ଭକତ ମୋହର ॥ ରଜଟି ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଲି କହି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ରୂପଟି ବନ୍ଦ୍ ହୋଇ ॥ ରଜରେ ବୀଜ ଯୁକ୍ତ ହେଲା । ଏଣୁ ସେ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରକାଶିଲା କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଚତୁଃସପ୍ତତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

— ✲ —

ପଞ୍ଚସପ୍ତତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ପୁଣି ପଚାରଇ ଅର୍ଜୁନ । ହେ ନାଥ ଅଗତି ଭଞ୍ଜନ ॥ ସେ ଦେଶେ କୃଷ୍ଣ ମୃଗ ସାର ନ ଦେଖି ବିଷ୍ଣୁ ଭକ୍ତ ନର ॥ ସେ ଦେଶ ପତିତ ହୋଇଲା । ଫଣୀଏ ଫେଡ଼ି କହ ବଳା ॥ ପତିତ ଦେଶ କେ ବୋଲଇ । କୃଷ୍ଣ-ମୃଗଟି କେ ଅଟଇ ॥ ଅର୍ଜୁନ କହ ଫେଡ଼ିକରି । ଶୁଣି ମୁଁ ଜ୍ଞାନେ ଯିବି ତରି ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ବୋଲନ୍ତି ଜଗତ ଜୀବନ । ଶୁଣ ଭକତ ଦେଇ ମନ ॥ ଦେଶ ଯେ ମାତା ପଦ୍ମ କହି । କୃଷ୍ଣ ପକ୍ଷଟି ସେ ବୋଲଇ ॥ ତହିଁର ସଙ୍ଗ ଯେ କରଇ । ତାହାକୁ ପତିତଟି କହି ॥ ଯହୁଁ ପଦ୍ମରେ ବୁହାଇଲା । ସେ ଦେଶ ପତିତ ହୋଇଲା । ସେ ଦିନ ପଦ୍ମଫୁଟି ଥାଇ । ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷଟି ସେ ବୋଲଇ ॥ ସେ ଦିନ ରତି ଯେବେ କରି । ସେ ଦେଶେ ସୁକର୍ମ ଆଚରି ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ପଞ୍ଚସପ୍ତତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—✲—

ଷଡ଼ସପ୍ତତିତମୋ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ ମନେ ପଡ଼ିଲଇଁ ॥ ଗ୍ରହଣେ ରବି ଚନ୍ଦ୍ର ଯେବେ । ସର୍ବେ ପବିତ୍ର ହୋନ୍ତି ତେବେ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭଗବାନ । ନମଇଁ ତୁମ୍ଭର ଚରଣ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଭାବଗ୍ରାହୀ । ମାତାର ପଦ୍ମ ଫୁଟିଥାଇ ॥ ଗ୍ରହଣ କାଳ ଯେ ଅଟଇ । ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ ॥ ଚନ୍ଦ୍ର ଯେ ମାତା ରଜ ହେଲା । ବୀଜ ଅଟଇ ସୂର୍ଯ୍ୟ କଲା ॥ ରଜ ବୀଜର ଯୁକ୍ତ ହେଲା । ସର୍ବ ପବିତ୍ର ତେଣୁ କଲା ॥ ଭଣଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଷଡ଼ସପ୍ତତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ସପ୍ତସପ୍ତତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ ପଚ୍ଛୁରବି ମୁହିଁ ॥ ବାମ ପାର୍ଶ୍ବେ ଗୁରୁ ଥାଇ । ଦକ୍ଷିଣେ ଅଗ୍ରଜ ବସଇ ॥ ଏ ବେନି କରି ନମସ୍କାର । ଗଙ୍ଗା ଯମୁନା ଗଣେଶ୍ୱର ॥ ଗଙ୍ଗା ଯମୁନା କେ ବୋଲାଇ । ଗଣେଶ୍ୱରଟି କେ ହୁଅଇ ॥ କେମନ୍ତେ କର ନମସ୍କାର । କହ ହେ କମଳାର ବର ॥ ଗୁରୁ ଯେ କେ ପୁଣ ଅଟନ୍ତି । ଅଗ୍ରଜ କେ ଅବା ହୁଅନ୍ତି ॥ ନିଶ୍ଚୟ କରି କହ ଫେଡ଼ି । ନମସ୍ତେ ମୁକୁନ୍ଦ ମୁରାରି ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ— ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଦେଇ ଚିତ୍ତ । ତୋତେ କହିବା ଜ୍ଞାନ ତତ୍ତ୍ୱ ॥ ବାମ ନାସିକା ଗୁରୁ କହି । ଯମୁନା ଧାର ସେ ବୋଲାଇ ॥ ଦକ୍ଷିଣ ନାସାଟି ଅଗ୍ରଜ । ଗଙ୍ଗାଧାରଟି ସେହୁ ହେଜ ॥ ଏବେଣ୍ଣି

ମଧ୍ୟେ ଶନୈଶ୍ଚର । ଏମନ୍ତେ ହେଲା ତନିଧାର । ଏ ତିନି ପବନଙ୍କୁ ଧର । ଶୂନ୍ୟ ଗୁମ୍ଫାରେ ନେଇ ଭର । ଯେଣୁ ଭଲଟ ବ୍ରହ୍ମାଇଲା । ଏଣୁଟି ନମସ୍କାର କଲା । ସୋମ ମଙ୍ଗଳ ଶଙ୍ଖ କହ । ପବନଦୁଇଟା କୁର ହୋଇ ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ସେ ଦୁଇଟାଙ୍କରେ ମୋର ଆଶ । ୧୫ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ସପ୍ତତତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଅଷ୍ଟସପ୍ତତତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ପୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ପଚାରଇ । କହ ହେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଗୋସାଇଁ । ୧ । ଆତ୍ମାକୁ ଆତ୍ମା ଯେବେ ସ୍ମରେ । ପରମାନନ୍ଦେ ସେ ବିହରେ ॥ ଏ ଜ୍ଞାନ କହ ମୋତେ ଫେରି । ନମସ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ଭାବଗ୍ରାହୀ ॥ ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୀରମଣି । ତୋତେ କହିବା ଜ୍ଞାନ ବାଣୀ । ଆତ୍ମା ଯେ ମାତା ରଜ କହି । ଅରେକ ଆତ୍ମା ବୀଜ ହୋଇ । ରଜରେ ବୀଜ ଯୁକ୍ତ ହେଲା । ଆତ୍ମାକୁ ଆତ୍ମା ଯେ ଦ୍ରବିଲା । ରଜ ବୀଜଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଯାଇ । ପରମଆତ୍ମା ବିହରଇ । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଅଷ୍ଟସପ୍ତତତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—ॐ—

ଊନଶୀତିତମୋଽଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ—ପୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ପଚାରଇ । ଶୁଣ ହେ କମଳାର ସାଇଁ । ଗୋବିନ୍ଦ ଗୋବିନ୍ଦ ଗୋବିନ୍ଦ । ପଦୁ ଗନ୍ଧରୁ ମକରନ୍ଦ । ସେ ମକରନ୍ଦ ପାନ କର । ଭବୁ ଭକତେ ଗଲେ ତର ।୩। ଗୋବିନ୍ଦ ଧାର କେ ହୋଇଲା । ପାଦରୁ କେମନ୍ତେ

ଗଲାଇ । ତାହା ଭଳଇ ପାନକର । କେମନ୍ତେ ଗଲେ ଲଭୁ ତର । ଏ ଜ୍ଞାନ ଫେଡ଼ି କହ ହର । ଶୁଣିଲେ ଯିବ ମୁଁ ନିସ୍ତର ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ବୀରବର । କହିବା ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ।୭। ଗୋବିନ୍ଦ ପାଦୁ ଯେ ବହିଲା । ପଦ୍ମରେ ଯାଇ ବିଶ୍ରାମିଲା । ୮ । ତହିଁରେ ପ୍ରବୃତ୍ତେ ସଞ୍ଚରି । ଗିରିଶିଖର ପରେ ଥାଇ । ଯେ ବାଟେ ବିନ୍ଦୁ ଯେ ପଡ଼ଇ । ଏ ଜୀବ ଧ୍ୟାନ କରୁଥାଇ ।୧୦। ଅଲେଖ ଜ୍ୟୋତି ବ୍ରହ୍ମପଦ । ତହିଁରୁ ଗଲେ ମକରନ୍ଦ ।୧୧। ପଦ୍ମରେ ଥାଇ ପାନ କଲା । ତହିଁରୁ ଉଦ୍ଧାର ହୋଇଲା । ୧୨ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି-ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଊନଶୀତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଅଶୀତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ପଡ଼ଇ ପୟରେ । ପଚାରେ ଆକୁଳ ଭାବରେ ।୧। ଗୋବିନ୍ଦ କମଳ ଲୋଚନ । ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭଗବାନ ॥ କମଳ ଲୋଚନ ତୁମ୍ଭର । କେମନ୍ତେ ହୋଇଲି ଚକ୍ରଧର । ୩ । ଏ ଜ୍ଞାନ ଫେଡ଼ି ମୋତେ କହ । ମନରୁ ଫିଟାଅ ସନ୍ଦେହ । ୦ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ – କହନ୍ତି କମଳ ଲୋଚନ ଏହା ତୁ ଗଣ୍ଠି କର ଘେନ ॥ ପଦ୍ମ କମଳ ଫୁଟିଥିଲା । ତହିଁରେ ବିନ୍ଦୁ ଯେ ପଡ଼ିଲା ॥ ରଜୋ ବୀଜଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ମୁହିଁ । ଜ୍ୟୋତି ରୂପରେ ପ୍ରକାଶଇ ॥ କମଳଲୋଚନ ମୋ ନାମ । ତେଣୁ ହୋଇଲି ହୋ ଅର୍ଜୁନ ॥ ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ୯ । ଇତିଶ୍ରୀବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଅଶୀତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—୦—

ଏକାଶୀତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ମନେ ହେତୁ କରି । ପଚାରେ କୃଷ୍ଣ ପାଦଧରି । ୧ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ତରୁମୂଳେ ବସି । ନିଜ ମହିମା ପରକାଶି ॥ ଏକଥା ଫଣୟ ମୋହର । ପଚାରୁ ଅଛି ଚକ୍ରଧର ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଏ ଜ୍ଞାନ ନ କହିବୁ କାହିଁ । ମୋହର ପାଦ ଥାଅ ଛୁଇଁ ॥ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷ ଦେହ ଜାଣ । ତାକୁକାରେ ମୋ ନିଜ ସ୍ଥାନ ॥ ଦେହରେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ନ ଥିଲେ । ଜୀବ ପରମ ଲୀନ ହେଲେ ॥ ଜୀବେ ପରମ ବ୍ରହ୍ମେ ଲୀନ । ସେହି ବ୍ରହ୍ମଟି ଜ୍ୟୋତି ଜାଣ ॥ ନିଜରୂପଟି ଅଟେ ସେହି । ବୃକ୍ଷ ମୂଳରେ ପ୍ରକାଶଇ ॥ ତକ୍ଷଣେ ଶୂନ୍ୟେ ଚଳିଯାନ୍ତି । ମହାଶୂନ୍ୟରେ ସେ ରହନ୍ତି । ୯ । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୧୦ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଏକାଶୀତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

— ❀ —

ଦ୍ୱାଶୀତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ବୋଲେ ଅର୍ଜୁନ ଶୁଣ ହରି । କଥାଏ ଅଛଇ ମୋହର ॥ ପଦ୍ମନ ଛେଦ ଚକ୍ର ଗଲା । ତୁମ୍ଭର ହସ୍ତକୁ ନଇଲା ॥ ପଦ୍ମନ କେ ଅବା ଅଟନ୍ତି । କେମନ୍ତେ ଚକ୍ରରେ ନାଶନ୍ତି ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ଆଦମୂଳ । ଶରଣ ତୋ ପାଦ କମଳ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ବ୍ରହ୍ମରଷି । ରଙ୍ଗ ଅଧରେ ମନ୍ଦ ହସି ॥ ବକଙ୍କୁ ବନ ବୋଲି କହ । ଅଲେଖ ବ୍ରହ୍ମ ଛନ୍ତି ରହ ॥ ଜଳୟକାଳ ହେଁ ହେଲା । ଶରୀର କାଳ ଅକର୍ପିଲା । ୭ । ପାଦରୁ ବଳୁଲେକ ଯାଏ । ଜଳ ଘୋଟଇ ଅପ୍ରମୟେ ॥ ତା ଦେଖି ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ । ବେଗେ ପେଷିଲେ ସୁଦର୍ଶନ । ୯ । ଶୂନ୍ୟ ଶବଦ

ସୁଦର୍ଶନ । ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଛାଡ଼ିଲ ବନ୍ଧନ । ୧୦ । ଜ୍ୟୋତି ରୂପରେ ଛାଡ଼ିଗଲା । କୃଷ୍ଣର ହସ୍ତକୁ ନଇଲା ॥ ଅତି ଗୁପତ ଜ୍ଞାନ ଏହି । ତୋତେ କହିଲି ବାର ଫେଇ । ୧୨ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଦ୍ୱାଶୀତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ତ୍ର୍ୟାଶୀତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ – ଅର୍ଜୁନ ବୋଲେ ପ୍ରାଣନାଥ । ମନରେ ପଡ଼ିଲା ଯଥାର୍ଥ ।୧। ମୋର ନିବାସ ମାନ ଥିବ । ଜଳେ ଦ୍ୱାରକା ନାଶ ଯିବ ।୨। ଦ୍ୱାରକା ଜଳେ ବୁଡ଼ିଲେ । ତୋର ନିବାସ ନ ବୁଡ଼ିଲା ॥ ଏକଥା କହ ଭବଗ୍ରାହୀ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ସେବକ ଅଟଇ ॥ ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି ଦେବକୀ ନନ୍ଦନ । ଶୁଣ ହେ ପାଣ୍ଡବ ଅର୍ଜୁନ ।୫। ତାଳ୍‌କାଞ୍ଚନ ଯେ ଅଟଇ । ଦ୍ୱାରକା ପୁର ତାକୁ କହି ॥ ଶରୀରେ ହରି ଠାଉ ଗ୍ରାସି । ସେଠାରେ ନ ପାରଇ ପଶି ॥ ତହିଁରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଥୋଆଇ । ବିରାଜେ ଜ୍ୟୋତିରୂପ ହୋଇ ॥ ବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରଳୟ ହୋଇଯାଇ ॥ ସମସ୍ତେ ଲୀନ ସେହିଠାଇଁ ॥ କହଇ ବଳରାମଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି-ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ତ୍ର୍ୟାଶୀତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଚତୁରଶୀତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲେ ଭଗବାନ । ତୁମ୍ଭେ ଯେ ଜଗତ ରକ୍ଷଣ ॥ କୃଷ୍ଣ ବିଧବା ଯେତେ ନାରୀ । ମିଳିଲେ ଅଭିଷେକ କରି ॥ କୃଷ୍ଣ ଯେ ନିଜପୁର ଗଲେ । କନ୍ୟାଏ ବିଧବା ହୋଇଲେ ॥ ବିଧବା ହେଲେ କୃଷ୍ଣନାରୀ । କେମନ୍ତେ ଅଭିଷେକ କରି ॥ ଏ କଥା ଫେଡ଼ି କହ ମୋତେ । ନମଇଁ ତୋର ପାଦ [illegible] । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବାକ୍ୟେ ଭଗବାନ୍

କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିଧାନ । ଦେହରୁ ଜୀବ ଛାଡ଼ିଗଲେ । କନ୍ୟାଏ ତହିଁ ଲୀନ ହେଲେ ।। କନ୍ୟାଙ୍କ ଅଭିଷେକ ଏହୁ । ମିଳିଲେ ଜ୍ୟୋତିବ୍ରହ୍ମେ ଯାଇଁ । କହଇ ବଳରାମଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଚତୁରଶୀତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

।କର—ଶ୍ରୀ ଦାଶରଥି ଦାସ, ଦାଶରଥି ପ୍ରେସ, କଟକ-୧୯୫୨